

szolgálat

HUNYA DÁNIEL

KERESZTÉNY ÉLET

KERESZTÉNY ÉLET

Hunya Dániel

KERESZTÉNY ÉLET

PRUGG VERLAG

Eisenstadt 1970

SZOLGÁLAT 7.

1970 Magyarok Nagyasszonya ünnepén

Mit Druckerlaubnis des Bischöflichen Ordinariats, Eisenstadt. — Für den Inhalt verantwortlich: Ladislaus Marosi, A-9800 Spittal/Drau, Kapellengasse 15. — Im Selbstverlag gedruckt bei Prugg Verlag-Eisenstädter Graphische GesmbH, Eisenstadt, Haydngasse 10, Österreich.

ELŐSZÓ

Ezekben az előadásokban Isten elgondolását szeretnénk megközelíteni az ember életéről. A keresztény élet ugyanis a maga valóságában és teljességében nem más, mint az az emberi élet, amelyet Isten gondolt el. Imádkozó, alázatos tisztelettel közelítsünk Isten nagy gondolataihoz, mint Mózes az égő csipkebokorhoz.

Amit előadunk, abban bölcséleti és hittudományi igazságok kerülnek sorra. A beállítás igyekszik az életet szolgálni.

A kiadó megjegyzése:

Lapunk különszáma ezúttal — sok olvasónk kívánságára — a közel-múlt magyar értékeiből emel ki egyet. Azoknak az előadásoknak jegyzetét adjuk közre, amelyeket P. Hunya 1946/47 folyamán Szegeden tartott. A vezérfonalat ő maga diktálta gépbe, ezt a hiteles szöveget közöljük változtatás nélkül. Az eredetiben a tulajdonképpeni aszketikai részt nyolc fejezetből álló dogmatikus alapvetés előzte meg. Ezek a fejezetek a következők: 1. Ki az Isten? 2. Isten első elgondolása az emberről. 3. Az istengyermekség. 4. A bűnbeesett ember. 5. A második Ádám. 6. Istentisztelet. 7. Áldozat. 8. Papság. Ezekben P. Hunya nagyon tömören, szinte katekizmus-szerűen próbálta körvonalazni a keresztény élet elvi alapjait. Minthogy ezek inkább vázlatosak és hangsúlyukban természetszerűleg még a második vatikáni zsinat előtti teológiát tükrözik, elhagytuk őket.

Reméljük, hogy a nagy lelkivezető világos fogalmazása, mély lelki-sége ma is sokaknak lesz segítségére a keresztény élet alapvető tényei-nek tisztázásában és gyakorlatában.

+

Egyúttal közöljük, hogy megjelent Boros László könyve: A köztünk élő Isten (Der anwesende Gott). Ára 2 dollár. Kiadóhivatalunkban is kapható.

9. ESZMÉNY

A legnagyobb földi értékek közelünkbe hozzák az eszmény fogalmát. Az érték ugyanis, ha nekünk való módon felragyog előttünk, könnyen eszménnyé válik.

1. Mi az eszmény?

Olyan nekünk való érték, főleg élő, személyi érték, amely maradandóan képes bennünket lefoglalni, érzéseinket kitüzesíteni és akaratunkat értékes cselekvésre indítani.

Mély lélektani alapja: szellemünk ősi, ösztönös igénye, hogy cselekvéseink, törekvéseink számára tőlünk különböző, de mégis egyedileg nekünk teljesen megfelelő tökéletes mintánk legyen.

Létfeli végső alapja: a tökéletes minták, eszményi értékek Istenben, az Atyában vannak, mint örök forrásukban: a Fiúban vannak valóságos képei a létesíthető tökéletességnek, a Szentléleknél van a valószínűsítés.

Szellemtörténetileg: minél fejlettebb volt valaha is egy-egy emberi szellem, annál inkább igényelt és keresett fejlődése számára „igazi eszményt”, amely őt lefoglalja és cselekvésre lendítse. — Ezeket az „eszményi” törekvésű embereket mindig érdekelte az eszmény valóságértéke. Szorgosan kutatták is. Plátó legmagasabbra ment, de ott elvesztette tájékozódását és a földi dolgok eszményeit önálló, örök, tökéletes létezőknek gondolta. Mások azonban ösztönösen is olyan eszményt akartak, amelyet látni, tapintani, vagyis közvetlenül megélni lehet. — Ez az eszményt kereső ősigény némelyekben eljutott odáig, hogy abszolút értékű emberi eszményt is kívánt, mint olyant, amely közöttünk él, valóságos ember.

2. Milyen vonásokból tevődik össze az igazi eszmény?

Tárgyilag:

a) Lényem tökéletes képe.

Egészben vagy részben saját magamat látom meg a valódi eszményben. Magamat nem úgy, ahogyan vagyok, hanem ahogyan lennem kellene. Nagy kegyelemként megélhetem Isten elgondolását is rólam. — Ezért hangolódik át a lélek olyan könnyen a megfelelő eszményre. Ezért érez olyan életszerű, szerves kapcsolatot vele.

b) Sugárzó kép.

Először abban az értelemben, hogy világos. Nincs homály benne. Látom, értem. Aztán abban az értelemben, hogy ragyogásában hőt sugároz, erőt közvetít, főleg a nálam hiányzó erőket. Ez lélektanilag történik, de fizikailag is a kegyelem világában.

c) Értéke állandó.

Vagyis változandóság ki van zárva belőle. Nem állhat elő elértéktelenedés.

d) Életszerűen közvetlen.

Alanyilag:

a) Az objektív eszménynek *sajátos fényben kell fölragyognia* a lélekben. Új fényben, átható fényben, betöltve a lelket. (Vö. a találmányok, fölfedezések, mélyebb Isten-élmények ismereti részét.)

b) Ki kell gyulladnia.

Az érzések tüzet fognak; a láng elkapja az egész egyéniséget. Ez a tűz főképpen a szeretet tüze, amely ha igazán mélyről való, megteremti a tökéletes cselekvő lendületet. Ennek már az áldozat sem probléma.

c) Igézet.

Az egészséges eszmény-igézet szinte megpecsételi az alany kapcsolatát eszményével. Az eszmény napként helyezkedik el a lélekben.

3. Mi az abszolút és egyetemes emberi eszmény?

Abszolút eszmény az, amely bárki számára mindig eszmény, cselekvési minta marad és valósító közeledéssel soha nem érhető el teljesen. Ha elérte a törekvő, már nem eszmény többé.

Egyetemes eszmény az, amely jól megfelel mindenféle embernek: férfinak, nőnek, fiatalnak, öregnek, nagyigényűnek, kisigényűnek . . .

Emberies jellegének pedig abban kell nyilvánulnia, hogy szívünknek, lelkünknek egészen megfelelő módon, közvetlenül, melegen, vonzóan hat reánk.

Ez az eszmény Jézus Krisztus, az emberré lett Isten, aki a Szentháromságban: az Eszme, Verbum, Logos. (Ján. 1,1...) Az Atya dicsőségének fénye és lényegének képmása. (Zsid. 1,3)

Ő a lelkek csodálatos Napja: telve fénnel, hővel, erővel, áradó kegyelmi kincsekkel.

4. Mi a relatív emberi eszmény?

Általában: ami elég egy embernek ahhoz, hogy őt föllelkesítse és maradandóan lendítse értékes cselekvésre.

Ilyenből sok van és sokféle van. Lehetnek lelkesítő dolgok, amelyek nem is méltók az eszmény nevére: anyagi javak, élvezetek . . . Már közelebb állnak az eszményhez: célkitűzések (társadalmi, tudományos, művészi, erkölcsi, vallási . . .). Lehetnek személyek, akik a kívánatos értékeket mintegy megtestesítve hordozzák.

Minél értékesebb szellem valaki, annál kevésbé elégitik ki relatív eszmények, mert hamar felfedezi bennük a fogyatékoságot.

A legmagasabbrendű relatív eszmények az Egyház által szentté avatott hősies erényű emberek. Épp az Egyház szenttéavatása biztosít arról, hogy ők életerős eszményeink lehetnek és mint ilyenek nincsenek többé változandóságnak alávetve. — Legmagasabbrendű relatív eszmények ezek a szentek főleg azért, mert Krisztusnak leghűbb másai. A krisztusi abszolút eszményt ők közelítették meg a leginkább. A csodákkal rajta van az isteni jóváhagyó pecsét is életükön.

A relatív eszmények sajátos előnye az, hogy az ádámí ember szereti, ha eszményében nemcsak tökéletességet talál, hanem saját egyszerű vonásait is fölismeri, sőt az életkörülmények is hasonlóak. Ezért jó, hogy a szentekből ennyiféle van.

5. Mi az eszmény-igézet jelentősége?

Ez bontakoztatja ki a lélek legmélyebb erőit, értékeit, irányát.

Ez képes egészen bekapcsolni az örök Eszménybe, Krisztusba.

Ez ad életlendületet; meglátásokat, találékonyságot, könnyedséget, kitartást, — a cselekvések akármilyen nehéz vonalán.

6. Mik a legfőbb teendők?

A lelket megtisztítani és fölszabadítani a testiségből, a földiességből, a lehetőség szerint szabaddá tenni.

Legyen mindennapi olvasmányunk a Szentírás és a szentek élete. Figyeljük meg tanulékony lélekkel a krisztusi Eszményt és a szentek eszménykereső és eszményvalósító lelkületét.

Alázattal és buzgón kérjük naponként a nekünkvaló eszmény ki-gyulladását lelkünkben.

10. A KERESZTÉNYEK SZERVES EGYSÉGE JÉZUS KRISZTUSBAN

Istennek, az Atyának, Jézus Krisztusban kinyilatkoztatott túláradó szeretete a titkok titkain keresztül elvezet a leghomályosabb titkokhoz, amely pedig gyakorlati életünk számára oly roppant jelentős: Valami mélységesen mély, csodálatosan nagyszerű, természetfölötti *egység* van Krisztus és övéi között, úgyszintén a krisztushívők között. Ez a Krisztus titokzatos testéről szóló tan.

1. Mi a tan lényege?

Világos hasonlattal magyarázta először Jézus Krisztus: „Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők . . .” (Ján. 15, 5). S az életáram egységét hangsúlyozza, amely egység a tőkéből van. Csakis belőle lehet termés. Nélküle a vesszők semmit sem tehetnek. Ellenkezőleg, el is száradnak.

Szent Pál gyakran visszatér erre az igazságra — főleg a test hasonlatával: . . . „sokan vagyunk egy test Krisztusban” (Róm. 12, 5). Hangsúlyozza a különböző tagok, szervek egységes föladatát a betöltendő szerepek különfélesége ellenére is.

Mindkét szemléletben világos a részek megállapodott rendje, szervezete és egysége. Világos az is, hogy az egész élő, tevékeny, sajátos föladatkört betöltő részekből rendeződik szerves egésszé. Világos az is, hogy nem a már előbb létezett önálló részek — mint független egyedek — állnak össze, szervezkednek, hogy eggyé legyenek, hanem nagyszerűen van adva az egész, amelyből csodálatos belső erő folytán bontakoznak ki a részek, mindegyik a maga feladatának megfelelő képességekkel, természettel. Ezek a részek aztán a jelzett központi összefogó és éltető erő befolyása alatt maradnak s csakis így élhetnek és működhetnek.

Hogy Krisztus mégis olyan alázatosan kér: „Maradjatok énbenem . . .” (Ján. 15, 4), ez nem azért történik, mert önállóan is élhetnének a tagok, hiszen Ő maga mondja, hogy „nálam nélkül semmit sem tehetek”, hanem, mert az embereknek szabadakaratuk lévén, az életkapcsolatot gyöngíthetik, sőt meg is szakíthatják a központi életforrással. Lehetnek fonnyadó, száradó, elhalt tagok.

Kétségtelen ezek után, hogy a sajátos krisztusi életnek egészen szoros egységéről van szó. A krisztusi élet fizikai valóság, tehát ez az egység is. Bizonyos ugyanakkor, hogy a hasonlatok csak hasonlatok. Nem a szőlő és az emberi test valósága szerint vagyunk egyek Krisztussal az életében.

Hogyan tehát? Ez a nagy titok.

Nem vitás, hogy itt az istenfiúság, a kegyelem szerves életkapcsolatáról és életegységéről van szó. Ennek a csodálatos isteni létszervezetnek forrása: az embertermészet egysége a Fiúistennel. Ez az a végtelen gazdag és dúsán áradó élet-tőke, amely az istengyermekség minden létszervét kineveli, minden életföladatát beirányozza és minden erőáramát folyósítja. Ő maga ugyanakkor nem lesz szegényebb vagy erőtlenebb. Minden óhaja, hogy minél életerősebbek legyenek a tagok s minél dúsabb életáramot vehessenek a forrástól.

Ebben a megvilágításban főséges értelmet kap Krisztus ünnepélyes könyörgése Atyjához: „... hogy mindnyájan egyek legyenek . . . bennünk . . . én öbennük, te meg énbennem, hogy tökéletesen eggyé legyünk“ (Ján. 17, 21-23).

2. A titokzatos Test hogyan viszonylik Krisztushoz?

Jézus Krisztus ennek a titokzatos Testnek Alkotója, Feje, Fenntartója, Üdvözítője és Esményi Célja. (V. ö. *Mystici Corporis Körlevél* 20. 1)

Alkotója: a kereszten, ahol kínhalálával érdemelte ki az istenfiúság, a kegyelem világát. Szívéből fakasztotta Egyházát, amelyet második Évának is szoktak mondani, Krisztusnak és az első Ádámnak hasonlata miatt.

Feje: minden jónak, értéknek foglalatja, minden erő és élet forrása, minden tekintély és hatalom birtokosa. — Belőle származik minden adomány, minden szentség, minden kegyelem, szeretet és boldogság.

Fenntartója: a világ végéig jelen van benne és az első biztosítéka annak, hogy semmiféle hatalom nem vehet erőt rajta. Hatalmas gondviselésével veszi körül és viszi biztos útvonalon a teljes kifejlődés felé. Legfőbb ellenfelét, a sátánt rabigájába törte. Krisztus Egyháza sohasem félhet tőle, amíg Krisztus hűségével áll szemben vele. — A fenntartásnak csodálatos Munkálója a Szentlélek, akit Krisztus küldött, hogy Egyházát tökéletesítse. — Ő maga úgy tekinti ezt az Egyházat, mint második enjét és Szent Pál szavaival: gondosan ápolja, táplálja, — Szíve egész szeretetével és gondoskodása minden gyöngédségével.

Üdvözítője: saját teste és vére által. E test odaadása és a vér kiöntése által csak lényegében törte meg a bűn hatalmát. Azóta papjai és az ő hű követői által környékezi meg a bűnös embereket. Közbenjár értük az Atyánál. Megbocsájtja bűnüket, ha megtérnek, tisztogatja őket, és ha kitartanak, megszenteli. — Egyetemes Egyházának szentsége Krisztus Szívének legszeretőbb gondja.

Esményi célja: A Fiúisten képére teremtettünk és alakítottunk újra Krisztus megváltásában. Hogy szent Fia képére saját jószántunk-

ból is mindinkább átalakuljunk, ez az Atyának is legfőbb szándéka velünk. — Ez eszmény felé halad a kegyelemnek minden munkája, a Szentléleknek lelkünkben való minden tevékenysége és egész fejlődésünk, kibontakozásunk. — Végül is ebbe az eszménybe torkollik minden teljességünk, amit Isten kegyelmével elérhetünk.

3. Mi az Egyház és a titokzatos Test viszonya?

Ha az Egyház fogalmát tágabban vesszük, vagyis hozzáértjük az összes megkeresztelteket, ezzel egybeesik a titokzatos Test fogalma.

Ha az Egyház fogalmát szorosan vesszük, vagyis: a római pápa fősége alatt egyesült megkereszteltek, krisztushívók látható társasága — akkor az Egyház a titokzatos Test élő, látható bemutatkozása.

Övé az áldozat, övé a szentségek: legfőbb közvetítői Krisztus isteni életének, az ő feladata az emberi nem bekapcsolása Krisztusba, a krisztusi tan hirdetése, a kegyelem árasztása, az istenkultusz egységes cselekménye.

A feladatok végzésére és a lelki hatalmak érvényesítésére Krisztus papságot, hierarchiát alapított, s általuk vezeti övéit az üdvösségre.

4. Mi következik a titokzatos Test igazságából?

A keresztény élet lényege a Krisztussal való élő kapcsolat. Belegyökerezés, Benne való fejlődés, s Benne való kiteljesedés. Aki megkeresztelkedett, az Krisztussal egybekapcsolódott. S ha kegyelmi állapotban van, e kapcsolat isteni életet jelent, mely a szentségekkel, imával mindjobban gyarapodik és eljut az erények gyümölcseihez, a Krisztus áldozatának teljességéhez. Ez „Krisztus férfikorának teljessége“, a „pleróma“.

Ennek az egységnek legsajátosabb életmozzanata a szeretet. S amíg a tagok küzdelemben élnek, addig szinte minden szeretetet a testvérekre kell fordítani: gyakorlati segítségben . . . Ezért legfőbb keresztény teendő: az irgalmasság testi és lelki cselekedetei.

A legteljesebb kölcsönösség van a tagok között, a legszentebb, összhangzó munkára hivatottak. Szükségük van egymásra. Épp azért szabad közreműködésükkel ki is kell ezt fejezniök: össze kell tartaniok, együtt gondolkodniok, együtt érezniök, egységesen cselekedniök. Főleg pedig, ha egy-egy tag beteg, vagy támogatásra szorul, a lehetőség teljes mértéke szerint kell segítségére sietni.

Itt van adva alapja a legigazibb testvériségnek és a legvalódibb szocializmusnak.

11. KERESZTÉNY ÉLET I.

Tágabb értelemben minden megkeresztelt ember életét keresztény életnek szokták mondani. Keresztény egyedekből összetett társadalmat keresztény társadalomnak, államot keresztény államnak mondanak; sőt életüket is egységesen keresztény társadalmi, keresztény állami életnek.

Ebből áll elő az emberi történelem egyik legnagyobb botránya. A kereszténység ui. elvileg úgy szerepel a történelemben, mint a valódi emberiség, a tiszta erkölcs és vallás, a magasabbrendű élet. És íme a keresztény egyedek, társadalmak, államok sok esetben alig különböznek a nem keresztényektől.

Tisztáznunk kell tehát a fogalmakat.

1. Mi az élet?

a) Alapfogalom.

Bölcséletileg: bennmaradó cselekvés. Vagyis az alanynak olyan öntevékenysége, amely belőle indul és hatása szerint is benne marad.

Ezzel természetesen nagyon keveset tudtunk meg az életről. Pedig az élet a lét legfontosabb mozzanatai közé tartozik.

Él az a létező, amelynek legalább belső képessége megvan arra, hogy saját léthatárain belül, mint egy kis önálló világban, mindent elrendezzen és természetéhez mért célszerű működést fejtsen ki a végleges kiteljesedésig. (Így van ez a magban is, a téli alvó természetben is.)

Az *életelv* minden élet magva vagy helyesebben létesítő forrása. Benne csíraszerűen együtt van minden rendező, célratörő erő, minden működési készség. Ez alakítja, építi pl. a növénynél, állatnál, ember-testnél a meglévő és a (földből, testből) fölvelt anyagok fölhasználásával a szervezett egyedet, az élő lényt.

Az életelv — léleknek mondjuk (így: növényi, állati, emberi lélek) — legbenső világa mindig titok marad a földi ember számára. A teremtmény Isten csodálatos műhelye ez.

b) Fokozatok.

Az élet három *lényegesen* emelkedő fokozata: a tenyész, érzéki és szellemi élet. (A kegyelem isteni életéről külön lesz szó.)

Első tekintetre látjuk, hogy az élet fokozati emelkedése arányos a létben való emelkedéssel és ennek következményeként a tudatvilág kiépülésével. Minél inkább élet az élet, annál inkább anyag fölé emel-

kedett és önmagára ébredt, öntudatos, önbirtokoló, önelhatározó, önműködtető. Minél kisebb az öntudat foka, annál inkább az Istentől beléteremtett törvényeknek kell szükségszerűen és kényszerítően érvényesülniök (növényekben, állatokban, emberi testben és alsóbbrendű lelki ösztönökben). Minél inkább önmagára ébred egy lény, annál hátrább vonul a természeti törvények kényszerítő ereje.

Az emberben csodálatos egyedi és személyi egységbe kapcsolódott az élet három lényegesen különböző foka. S habár a három életet az emberben nem három életelv, hanem egyetlenegy: a szellemi lélek forrásozza, mégis szellemiségével nem hatja át a tenyész és érzéki életet, hanem csak fönttartja. Az alsóbbrendű két léletsík megmarad eredeti valóságában. — Ennek bölcs oka az, hogy az emberi szellem az ő egyébként is határolt tudaterejét a magasabb foglalkozásra irányíthassa. (Különben minden sejtnek számtalan életmozzanatával is kellene foglalkoznia, s minden részlettel, ami az emberben van és él, ez pedig igen hátrányos volna a magasabb működésre.)

Isten az abszolút tudat. Az abszolút élet. Élete teljesen azonos létével. Nincs létében semmi, ami egyben a legmagasabbrendű élet ne volna.

2. Az emberi élet értékelése.

Világos a mondottakból, hogy a legvalódibb élet az emberben is a szellemi, és annak is szabadon választó és elhatározó tevékenysége. Ez a két utóbbi mozzanat az ember tenyész, érzéki és kezdetlegesen szellemi (eszme, szellemi emlékezés, szellemi képzelés, gondolkodás) életének nagy területén és keretében csak kicsiny sziget, mégis innen veszi kiindulását és mértékét az emberi érték.

Van természetesen valami értékük (inkább használati és élvezeti, esetleg képzeleti értékük) ásványoknak is, növényeknek is, állatoknak is, embereknek is, sőt az ember ösztönvilága erőszakosan is ezek felé sodor (az emberben tehát a test és érzékiség felé), mégis ami igazán és örökre érték, az szellemi síkon van, és pedig ott is az ember szabadon választó és elhatározó cselekvéseiben.

Istennek azonban egységes gondolata az ember. Egészben érték úgy, amint Isten teremtette. Nem becsülhetjük le Istennek semmi részletgondolatát az emberről.

Vizsont kétségtelen az is, hogy az emberi élet értékei nem egymás-mellettiségben, hanem fölé- és alárendeltségi viszonyban vannak. És pedig nem tétlenül, hanem cselekvő és építő viszonyban.

A pusztá anyagi adottságon épül föl közvetlenül, kápráztató szervezettségben a tenyészélet, e fölé fönséges és titokzatos közvetlenséggel az érzéki (megismerő, érző, törekvő) élet, s e fölé épül még titok-

zatosabb összefüggésben a szellemi élet.

A szellemi élet alapfoka az ismeret, amely fejlődési útján tudássá, tudománnyá, világnézetté nő. Az ismerethez kapcsolódik az érzés és akarás, amelynek fejlődési útja az élet rendezése, berendezése, kitöltése, a célok magaslatai felé való emelése, beérkezése pedig: az abszolút Céllal való életkapcsolata, egysége.

A szellemi élet kiteljesedése az erkölcsi és vallási vonalon történik.

Ebben az emelkedő vonalban Isten teremő szándéka szerint szent szövetségben forr egybe minden erő és tökéletes készséggel ajánlja magát a magasabb cél megvalósítására, s az összes erők együtt az ember teljes boldogítására Istenben.

Az első emberpárban Isten kezdeti elgondolása szerint az élet-erőknek nemcsak ez a *tökéletes szövetsége* volt meg, hanem *teljes elegendőse* is ahhoz, hogy a legvégső kiteljesedésre eljussanak — ha az emberi szabadakarat is hozzájárul.

3. A keresztény élet alapjai.

A teremő Isten gondolatai, szándékai adják az alapot a *megváltó* Isten terveinek sikeréhez.

A keresztény elsősorban *valódi ember* Isten elgondolása szerint.

Nagyon meg kell ezt értenie a kereszténynek. Főleg, ha lelki életben a magasba kapaszkodik. Szárnyaink nem nőnek, akárhogyan erőlködünk. Angyalokká nem válunk. A földön állunk. Három élet hordozói vagyunk. S e hármas életre épül a kegyelem.

Alapfeladatok ezek:

a) Szent feladata a kereszténynek, hogy imádságos, elmélkedő lélekkel kutassa a teremő Isten szándékait, akaratát, hármas életére nézve.

b) A tenyész és érzéki életet komoly kötelességtudattal kell alárendelnie a szelleminek, főleg pedig ebben is az erkölcsinek és vallási-nak.

c) Mivel az ádámi bukás az embertermészet hármas életének összhangját súlyosan megbontotta, becsületes erőfeszítéssel kell dolgoznia a megbomlott egység, a megzavart összhang helyreállításán, ill. javításán.

Ez alapfeladatok teljesítésével arányos az emberi *alkalmasság* a szorosan vett keresztény életre.

12. KERESZTÉNY ÉLET II.

A szorosan vett keresztény élet a kereszténységgel Krisztusba épült embernek olyan élete, amely négyszeres életének feladatait lelkiismeretesen teljesíti, s így azok célját is eléri — legalább elégséges fokon. Ha elégtelenül teljesíti, akkor már nem lelkiismeretes, de nem is keresztény élet.

1. Isten céljai az ember életfokain.

a) A hármas élet.

Már régebbi ismereteink alapján tudjuk, hogy Isten végcélja a teremtéssel: boldogítani másokat, teremtményeket. E boldogság csak szellemi lényben lehet öntudatos és átél, tehát valódi, kisebb létfokon álló lényekben legfőljebb kezdetleges módon létezhetik, mint pl. az állatban, a növényben az élet csodálatos rendezettsége és kiteljesedése adja egyszerű szimbolumát a boldogságnak, az ásványban, ill. fizikai és kémiai elemekben pedig a mikrokozmosz értelmet kápráztató világa sejteti az Isten gazdag kiadásának titkait.

Az ásványt is, a növényt is, az állatot is nem önálló céllal teremtette Isten, hanem az ember céljára. Az ember ismeretében, használatában, áldozatában (lemondások) lép be a lét *minden* alacsonyabb rétege az ember öntudatos kiteljesedésének világába.

Isten azonban nem elégedett meg azzal, hogy a lét alsóbb rétegeit csak bizonyos alárendeltségi, jogi-szolgálati viszonyba hozza az emberi szellemmel (mint ahogyan az állatok, növények, ásványok szolgálják az embert), hanem a teremtetett lét minden rétegét lényeges élő kapcsolatba hozta a test és lélek önálló, egyedi, személyi egységében.

Földi elme számára a titkok kikutathatatlan mélysége marad mindenkor ez az egység. Azt azonban a lét nagy törvényeiből világosan látjuk, hogy az emberben mind a vegetatív, mind az állati élet arra való, hogy a lelket kiteljesedésre segítse és a lélek kiteljesedésében ők maguk is fölmagasztosuljanak.

Isten legsajátosabb céljai az emberrel az említett tudatszigetben kezdődnek, ahol az emberi szellem öntudata már érett, képessége alkalmas arra, hogy a dolgokat megítélje, közöttük eligazodjék, életét szabad választás és döntés alapján elrendezze, útra állítsa és kitartóan elvigye végcéljáig.

A teremtetett embernek mindenestül ez az igazi célja. Tehát testének is, érzékeinek, ösztöneinek is ez a célja. Sem a testnek, sem az érzékek-

nek, ösztönöknek nem lehet úgy működniök, hogy ezt a célt megakadályozzák.

Természetesen megmarad a testnek is, érzékeknek is sajátos működési szerepük. A test anyagot vesz föl, emészt, vért képez, sejti földolgozást teljesít, új élet anyagát állítja elő, stb. Mindezek a testi szerepek azonban alatta vannak annak a *legfőbb* testi szerepnek, hogy tenyészérettel kell megalapozni, hordozni, fönntartani a magasabbrendű életet. — E szerep fontosságát a nagyon is jól ismert félelmes lehetőség mutatja, hogy komolyabb szervi baj hamarosan végveszélybe sodorja az emberi életet, sőt pillanatok alatt kioltthatja. Keresztség nélkül is. Kisebb testi bajok pedig igen megnehezítik az egész emberi sorsot.

Az érzékek sajátos szerepe is megmarad. A külsőké: látás, hallás, stb., a belsőké: éhség, fájdalom, stb. Mindezek az érzéki szerepek együttvéve azonban alatta vannak annak a *legfőbb* érzéki szerepnek, hogy a lelket tapasztalati, tudati anyaggal, élményekkel kell ellátni, vagyis közvetlenül éltetni kell. Ez az emberi lélek közvetlen élete, amilyen fölépül a szellemi élet. E szerep jelentőségét mutatja a lelki zavarok számtalan ténye, amikor főként a belső érzéklések rendellenességei a szellemi életet elhomályosítják, felfüggesztik, sőt az egész földi vándorlás idejére kioltják.

Megértjük a mondottakból viszont azt is, hogy az öntudatra ébredt szellem, ha eljutott arra a magaslatra, ahonnan képes helyesen tájékozódni, *második* nagy és komoly feladatának fogja tekinteni: testi és érzéki életének olyan gondozását, hogy egyik is, másik is egészen alkalmas legyen említett *legfőbb* szerepe betöltésére. (Az alacsonyabb szerepeket úgyis életerejük törvényszerűségével töltik be.) — NB! Második feladatnak azért mondtuk, mert a szellem első feladata mindig Istenre vonatkozik.

A szellemnek ez a testi és érzéki életre visszaható tudatos működése annál fontosabb, mert az Ádámban elbukott ember tenyész és érzéki élete épp a *legfőbb* szerepeket tölti be nehézkesen, erőtlenül, sőt gátlóan a szellem kibontakozására nézve. (Gondoljunk csak a test fáradékonyására, betegségi hajlandóságára, a lelket lefokozó érzéki szenvedélyek működésére!)

Istennek a hármias emberi élettel fönséges nagy gondolata: a teremtés koronája: a kibontakozott egészértékű ember, aki a földi élet próbáiban bizonyította be értékeit.

b) A kegyelmi élet.

A kibontakozott egészértékű ember, bármilyen nagyszerű is, Isten boldogító szándékát nem elégítette ki! Ő az embert, aki csupán alkotmánya, keze munkája volt, *gyermekévé* tette. Istengyermeki életet

gondolt el róla. Önmaga mellett, az örök isteni lét ölen, saját otthonának boldogságában. Ez az élet a földön indul el, és pedig úgy, hogy az előző három életre épül a legtitokzatosabb életkapcsolatban.

Minthogy ez az élet minden teremtetten elmét és szívet fölülmúló nagy isteni adomány, azért ezt az életet kiérdemelni nem lehetett, csak kapni. Tehát Isten adja. A jelen kegyelmi rendben Krisztus érdemei miatt. A keresztségben lesz az emberé ez a mérhetetlen kincs.

Megőrzése, fejlesztése (s — bár csak még gondolatban sem szerepelne — ha elveszténé, visszaszerzése) az ember legsúlyosabb feladata s egyben legnagyobb szerepe a földön.

Az életfokok szerves, építő kapcsolatának vázolt törvényszerűségéből világos, hogy a kegyelmi élet fönntartása és fejlesztése érdekében legjelentősebb szerepe van az ember alacsonyabb hármas élete *legfőbb* teljesítményének: az egészértékű embernek.

Amiért is, ha Isten gyermeke reális életet akar élni e földön, a kegyelem világából vett indítóokkal és lendítő erőkkel szorgalmasan ereszkedjék le az alsó hármas élet világába, s onnan segítse meg az emberi embert szabad, önelhatározó énjének kibontakozására. Csakis így lesz magának a kegyelemnek is igazi kibontakozásban része.

2. A keresztyény élet legfőbb feladatai.

Az előbbieken már körvonalaztuk. Itt összefoglaljuk. Azért a legfőbbeket csupán, mert a földi életben szétterült figyelem rengeteg szempontot vehet észre, s ezekben könnyen elveszti tájékozódását. Azért igen fontos a leglényegesebb feladatok fölvezetése és gyakorlati megfogása.

a) Hinnie kell a keresztyénynek élő hittel az Isten kinyilatkoztatott igazságait — úgy, amint az Egyház azokat előadja. Élő hittel, vagyis amely nem csupán képletszerű, kiszáradt értelmi igenlés, hanem amelyben ott van az egész ember odaadása, szíve, lelke, életkedve. Olyan hittel, amely aztán tengelyévé lesz egész életének.

Ez az élő hit a szavakban nemcsak az igazságot, hanem magát az igazság Istent karolja át, s a kinyilvánított igazságokra szívesen ráteszi életét mindörökre. Így tehát szabad szívvel végleg elkötelezte magát Istennel való életszövetségre.

Jézus nagyon hangsúlyozta a hitet. Elsősorban ezt kívánta.

Sohasem kell azonban azt gondolnunk, hogy a hit igazságai föl függesztik vagy fölőlegessé teszik a teremtetten világ sok igazságát. Csak kiegészítik és megkoronázzák kb. úgy, mint az emberben a kegyelem a sok egyéb adottságot.

b) Tudnia kell a keresztyénynek, hogy életének mind a négy síkján csodálatos erők dolgoznak, amelyeket ajándékba kapott Istentől —

és minden kibontakozás ezeknek vonalán és erejében történik Isten tervei szerint. Neki egészen kis szerepe marad, ha még oly lényeges is ez a szerep.

Éppen azért soha ne fesselegjen a keresztény önértékeivel. Legyen bölcs tudatában kicsiségének, sőt szinte semmiségének. Így lesz alázatos és Istenben bízó. Annál nagyobb odaadással simuljon Isten szent Akaratához, szándékaihoz. Legyen mindenkor maradéktalanul készséges Isten szent szándékait teljesíteni, s imádkozzék buzgón azért, hogy ezek világosodjanak meg lelkében. Mert csak Isten *világosan* látott szándékait valósítsa!

A tízparancsban Isten a természetes erkölcsi rend legsúlyosabb törvényeit nyilvánította ki, mint saját föltétlen akaratát. Itt kezdődik tehát az Isten akaratához való simulás tárgyi értelemben.

c) Bele ne essék a keresztény abba az oktalanságba, hogy *mindent* helyesnek vél, ami emberi. Legyen éber tudatában annak, hogy az Ádám-ban elbukott embertermészet tenyész, érzéki és kezdetleges szellemi része sok önző törekvést, ösztönös, szenvedélyes öncélúságot hordoz, és a három életsík *legfőbb* szerepének betöltésére nem hajlamos. Annál hajlamosabb olyan tettekre, melyek előbb-utóbb súlyos bűnbe sodorják a szabadakaratot.

Mínthogy ez így van, a keresztény feladatainak hatalmas csoportját jelenti mindenkor: a bátor szembenézés önmagával, s ennek eredményeként az önismeret, az önismeret alapján pedig a tenyész és érzéki életnek főszerepe betöltéséhez szükséges megfigyelmezése és rátörése.

Ez az ún. aszkézis küzdelmi területe, amelyről még hosszabban tárgyalunk. Itt csak annyit, hogy mindenekelőtt halálosan komolyan kell vennie a kereszténynek a súlyos bűnnel szemben való magatartást, ill. küzdelmet. Ha itt enged, *elvileg* máris összeomlott, s gyakorlatilag hamarosan összeomlik emberértéke és keresztény mivolta.

d) Pontosan kell ismernie a kereszténynek saját kötelességeit, akár tágabban vett emberi, keresztény (szerzetes, papi) hivatásából, akár szorosan vett állapotbeli, helyzeti hivatásából fakadnak. Ezeket a biztos kötelességeket élénken hordozza tudatában, vegye egészen komolyan és teljesítse odaadó szorgalommal.

e) A kegyelmi életre vonatkozó legfőbb feladata pedig, hogy el ne veszítse és hogy gyarapítsa. Mindkettő azt jelenti gyakorlatilag, hogy legyen a keresztény imádságos és a kegyelem eszközeivel élő ember. Imádságos, vagyis kegyelmi világát azzal a sajátos légkörrel vegye körül, amelyet imaszellellemnek mondunk. Ez a kegyelem éltető, erősítő, fejlesztő levegője. Legbelső természete az imának ui. az, hogy Istenbe kapcsol, Vele egyesít. — A kegyelem eszközein elsősorban a Krisztusalapította szentmiseáldozatot és szentségeket értjük. Ezek legsajátosabb forrásai,

a kegyelemnek. Aztán másodsorban az Egyház különféle szentelményeit, szervezeteit, egyesületeit, ájtatosságait, erénygyakorlatait, stb.

A kegyelem, jóllehet szervesen ráépül az ember természetére és hármias alsó életére, mégis oly végtelenül finom valóság, hogy nagyon befolyásolja az ember föntebb vázolt értékvilágának minden mozzanata. Ha ez az értékvilág sorvata, a kegyelem élete sorvad. Ha ez az értékvilág bűnnel összeomlott, a kegyelmi élet ugyanabban a pillanatban megszűnt, maga a kegyelem elveszett.

Érthető tehát, hogy az emberi élet legnagyobb figyelmét és gondját arra kell összpontosítani, hogy a kegyelem állapotát el ne veszítse a lélek.

f) A keresztény gyakorlati élete nem magános vállalkozás, nem is akármilyen közösségi, hanem az Egyház keretében, a lelkeknek Krisztus-alapította országában helyezkedik el és bontakozik ki. Az Egyház segítő, nevelői hatékonyságának főelve a tekintélyi elv, amely szerint az Egyház, és az egyháziak nem saját nevükben, hanem Krisztus nevében és küldetésében cselekszenek, amikor hivatalos teendőiket végzik.

Azért van a keresztény nagy bizalommal, sőt elszakíthatatlan szolidaritással a valóban Krisztus követségében járó papok iránt, s teljesíti készségesen az Egyház parancsait, utasításait.

13. A KERESZTÉNY ÉLET EGYSÉGE

a) Probléma

Mint ahogy a keresztény életben az egymástól legmesszebb álló végletek találkoznak, azt gondolhatnánk, hogy ezek egysége valóban nem lehet sikerült egység. Ismerünk mi jól kisebb végleteket, amilyenek pl. hideg és meleg, öröm és szomorúság, igaz és hamis, jó és rossz, élet és halál, stb., s ezekről tudjuk, hogy nem lehet őket egységbe fogni anélkül, hogy sajátos jellegük meg ne változzék, ha pedig nem változik a sajátos jelleg, akkor nem is lesz valódi egység.

Ez a tapasztalat kísért a keresztény élet egységével kapcsolatban. Tehát: vagy nem marad meg a négyféle élet *sajátos jellege*, vagy nem lesz *igazi egysége*.

Kétségtelen, hogy ránk emberekre hiába bízta volna bárki az egység megalkotását. Keveset sejtünk mi a dolgok lényegéből s így egyesülési lehetőségéből is. Annak a négy életnek egységét azonban Isten teremtetette meg, aki tökéletesen ismervén az összetevők lehetőségeit, úgy egyesítette őket, hogy eredeti jellegük is megmaradt.

Gyöngye hasonlatunk is van erre az emberi kéz által eszközölhető növénynemesítésben. Megmarad a fa teljes mivoltában, gyökértől az ágakig — s mégis, ha más rügyeket szemzünk ágába, szerves egységbe kerülnek, s a rügyből már az újfajta növény fejlődik. A megtermékenyítés átmenet természetesen itt is titok számunkra.

Isten bölcsessége és mindenhatósága vontatta életközösségbe az élettelent és élő, anyagot és szellemet, tehetetlent és cselekvőt, kiterjedtet és kiterjedés nélkülit, porszemet és isteni életet. Minden létbeli és életbeli végletet egy lényben: az emberben. Ez az embernek minden létező fölött erőt adó sajátossága és érdekessége.

b) Az egység természete

Nem homogén egység. Ez természetes már azért is, mert nem azonos értékűek az összetevők. De nem ez a fő oka az egység sajátos jellegének, hanem a *cél*, amelyért az egység van. Az Isten nagy célból hozta össze ezeket a végleteket. Éspedig azért, hogy a legalacsonyabb lényt is fölemelje az isteni élet megdicsőült boldogságára. A porszemnek is ott lesz a helye a Szentháromság legbelső otthonában. Annak a porszemnek, amely a négyes élet egységében vált meg a világtól.

A négy élet célja tehát a negyedik élet síkján van. Nem a tenyész-élet síkján, nem az érzéki élet síkján, nem is a szellemi élet síkján, hanem az isteni élet síkján.

Ha ez a célgondolat uralkodik a keresztény élet egységében, akkor természetes, hogy az egység heterogén. Nem egyforma jogaik és kötelességeik, nem egyforma érvényesülési feladataik vannak az összetevőknek. Midenek fölött áll az isteni (kegyelmi, természetfölötti) élet. Mint egy kúpnak a hegye, csúcsa. Onnan kell nézni és mérni mindent, s oda fut össze minden alsóbbrendűnek helyes teljesítménye. Ha a csúcs szilárdan áll, akkor állhat az alap akár árvízben is. Ha a csúcs élete hibátlan, akkor az alap akár haldokolhat is. Ha egy ember mindenét elvesztette ezen a földön, de megnyerte az isteni életet, akkor mindent megnyert és semmit sem veszített — mert abban a felső egyben mindent megtalál. Mérhetetlen vigasz ez a mi bűnre hajló életünk hajócskájának sorsában. Az okos kormányosnak sok dolgot kell a tengerbe dobnia, hogy életét (az isteni életet) megmentse. Dobja csak bátran! Abban az életben mindent viszontlát — jobban és szebben, mint valaha voltak.

Nem az Isten első terve, hogy a csúcs legyen ugyan rendben, az alapok pedig hadd vesszenek. Isten első terve az, hogy az alapok is síma sorssal örökre boldoguljanak. Ez a terv Ádámban tolódot el. De most csak azt akarjuk megérteni, hogy nem egyenrangú az összetevők értéke és szerepe az egységben sem. *Az egység lényegesen a legfelső életért van; járulékosan a többiért.*

Ebből az a nagy gyakorlati igazság következik, hogy minél inkább elhatalmasodik a három alsóbb élet fölött a negyedik, annál értékesebb az egység — amint majd az örök életben maradéktalanul elhatalmasodik a három alsóbb fölött. S ezt egy csöppet sem fogja bánni egyik alsóbb élet sem.

Érthető ebből, hogy annál keresztényibb egy élet, minél erőteljesebben menetel az egész ember, tehát hármass alsóbb élete is, az isteni felé, vagyis minél inkább szolgálja azt, és minél inkább elhatalmasodik az egész emberen az isteni élet. — Ezért van az, hogy a szemlélődő szerzetesrendek szerepét első helyre teszi az Egyház a tagok összes más életformája között.

Ezt valahogyan ösztönösen mindenkor érezte a keveset gondolkodó ember is, mert igen hat rá a kegyelmi ember. Mai korban ez az élmény úgy alakult, hogy az *egész* embert óhajtják megneemesülve, életrevalóan, az emberszívnek megfelelően látni abban az egyéniségben, aki igazán Isten gyermeke. (Erről később bővebben.)

Az egység természete azonban mindenkor *realizmust* követel. Ebben is fontos a legfelső élet egyeduralkodója, de igen fontos az életerők *egyensúlya* is. Vagyis a felsőbb cél érdekében az erőket rendben kell tartani s egymás segítségére beállítani.

c) *Az egység mértéke*

Minthogy a keresztény élet erőteljessége a legtöbb egyedben sok

hiányt mutat, azért elsősorban az *alapmérték* ismerete és betartása fontos. Ez pedig: Nem lehet sem a tenyész, sem az érzéki, sem a szellemi életet úgy élni, hogy akármelyik is, vagy éppen mind együttevé, az isteni élet rovására (gyöngítésére, gátlására, vagy bármilyen ártalmára) legyen. Tehát a legelső mérték az, hogy az isteni életet ne akadályozza a *hármassal alacsonyabb élet*.

Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy nem lehet az emberbe oltott isteni lélettől független tenyész, érzéki és szellemi életet élnie a megkeresztelt embernek anélkül, hogy meg ne tagadja embermivoltának legfőbb értékét, s az örök romlás veszélyébe ne döntse magát.

A Sátán és maga a bűnre hajló hármassal élet ennél az alsó mértéknél kísérti sokat az átlagkeresztényt: szép, erős, fejlett testi léttel; szívet kitöltő, életkedvtől duzzadó, minden boldogságot készen adó érzéki léttel; fölszabadult, független, magasröptű, autonóm, világ urává lett szellemi léttel. Nagy kísértés ez, főleg mert hamissága nem áttetsző, igaznak, emberszívhez szabottnak hangzik.

A négy élet egységének *felső* (vagy ha megfelelőbb a kifejezés: *teljes*) *mértéke* így alakul:

A kegyelmi élet *céljellege uralkodóvá* lett a három alacsonyabb élet fölött. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a keresztény túl van azon a problémán, hogy hármassal alacsonyabb életének csupán *eszközi jellege* van. Készséges tehát arra nézve, hogy a kegyelmi kibontakozás nagyobb vagy kisebb mértékben veszi-e igénybe testét, érzéki és szellemi életét.

Itt kapcsolódik az áldozat lelkülete. Tudjuk az élet fokozatainak törvényeiből, hogy a magasabb élet fölveszi, „asszimilálja“, fölemésztí az alacsonyabbat, s ebből magasabb élet elemei lesznek. Az emberben az isteni élet törvényei hasonlóak. Legalkalmasabb anyaga a testi, az érzéki és a szellemi élet, amelyeket fölemészt az isteni élet. — De mindez az „asszimiláció“ csak a szabadakarat készséges följajánlásán keresztül történhetik. Ami természetesen nem egyszerű, játszi ténye az akaratsnak, annál kevésbé, mert a test, az érzéki élet és az alacsonyabb szellemi élet nem hajlamosak önmaguk föláldozására. — Így áll elő a *keresztény hősiesség* nagy és döntő szerepe, mely a teljesértékű kegyelmi kibontakozásnak lényeges föltétele. A kereszténység ilyen értelemben a hősiesség életszemlélete és életgyakorlata.

Ebből érthető, hogy valódi, élő kereszténység csak ott van, ahol megvan hősiességi alapja. (A szenttéavatásnál is legfontosabb tisztázni, hősi fokon gyakorolta-e az illető az erőnyeket?) Minthogy pedig a legtöbb ember húzódzik ettől, azért van a világon kevés igazán életerős és a kíváncsiaknak méltán bemutatható kereszténység.

A hősiességgel kapcsolatban nem kell megereszteni a képzelet szárnyait. A keresztény hősiesség nem valami különlegesség vagy éppen

felhőkbe emelkedő látvány, hanem saját, konkrét életünkön, ill. életünk apróságain való győzelem — hitünk szellemében. Sokszor a legkisebb kötelesség lelkiismeretes teljesítéséhez hősiesség kell. A hősiesség ui. nem más, mint az egyéniség erőinek szabad és elszánt olyan latba-vetése, amely az illető egyén képességének nagy, szinte teljes feszítését jelenti.

Bizony sokszor az ún. lelkiélet is (még szerzeteseknél is) csak a hősiesség hiányának palástolása, ill. lelkiismereti pótlása.

A mai kor radikális iránya kedvez a hősies életszemléletnek s így, akarva-nemakarva, az igazi keresztény szellem kifejlődésének. Mert ez a szellem mindenkor a hősiesség szelleme volt és lesz.

14. A KERESZTÉNY ÉLET TELJESSÉGE

E földi életben nem létezik ez a teljesség. Isten ui. bölcs tervei szerint a túlvilágra irányozta elő a teljes isteni élet kibontakozását. Itt a földön az isteni élet csíráképes, tökeszerűen, a kiérdeklés és gyűjtés állapotában van. Vannak ugyan szerves erényhajtásai és gyümölcsei, de ezek is inkább arra szolgálnak, hogy gyarapítsák a tőkét, mintsem hogy az *egész* tőkének életjellegét föltárják és érvényesítsék.

A teljes keresztény életnek ez a kettős berendezése szorosan következik a földi állapot próbajellegéből. Innen van a próbaidő relatív rövidsége és szinte mindenfelől érdemszerzésre beállított lehetősége.

A hármassalacsonyabb élet természetszerű kiterjedésének nincs lényeges akadálya a földön. (Hacsak az ádami bukással kapcsolatos lélektani gátlásokat nem vesszük föl ilyen akadályoknak.) E három életnek azonban bármilyen teljessége magában még nem keresztény életteljesség. Azt csak a negyedik étellel, a kegyelmi étellel szerves kapcsolatban érhetik el.

Habár e földön a keresztény élet egész abszolút teljességéről nem lehet szó, mégis beszélhetünk a keresztény élet kikezdésszerű, *relatív* teljességéről. Ez a relatív teljesség

a) *kezdszerűen* abban a *szabadon elhatározott elvi magatartásban* áll, hogy valaki mindenképpen igazi keresztény életet akar élni, azért az istengyermekséget semmi körülmények között föl nem adja. Tehát a bűnnel végérvényesen szembeszáll, kötelességeit pedig mind becsületesen teljesíti.

Ez azért (relatív) teljesség, mert biztosítja azt a gyökeret, amelyből biztosan kinő az örök élet abszolút teljessége.

Ha valaki visszavonhatatlanul magáévá tette ezt az elvi magatartást, ezzel még nincs föltétlen kizárva életéből a bűn vagy kötelességmulasztás, de ezekkel szemben olyan döntő akarati magatartás gyökerezett meg, amely a betörő hibákat azonnal kijavítja.

A földön ez a legfontosabb és legreálisabb keresztény magatartás. S ezt minden keresztény fölveheti a siker reményében, akármilyen gyarló és akármennyi elfoglaltsága van is.

Természetesen ezt a magatartást állandóan ében kell tartani és az imádság légkörével ápolni, hogy folyton erősödjék. Így lesz igazi gyökere a végső, teljes keresztény életnek, de már bizonyos földi keresztény boldogulásnak is.

b) *Megizmosodottan* (Krisztus atlétái) a keresztény földi élet a

nehézségekkel való küzdelem, a kereszttviselés, a bajokban való türelem *hősiességében* van. Tehát nem egy-két ilyen gyakorlatban, hanem az egyén és élete ilyen hősie irányában, jellegében.

Mondottuk fõntebb, hogy a keresztyén hősiesség az alapja a kegyelem teljes földi meggyarapodásának, annak a bizonyos evangéliumi sokszoros termésnek.

Ennek az izmos életteljességnek földön elérhető *érett foka*, amikor a keresztyén már csak egy normát ismer élete számára és ezt való-sítja is: Isten szent akaratát. E köré fonódik minden élettevékenysége. Ez lényegében a földi élet *szeñtsége*.

c) *Kivirágzottan* a keresztyén földi élet az *istenszeretet erős és tartós élményében* van.

A tudati élet kiemelkedései az élmények. Emberszívet, tudatvilágot megtöltõ tartalmuk, sodró és lendítõ erejük van. Az élményekbõl sok van és sokféle, fõleg az érzéki életben, de a szellemiben sem ritka. A keresztyén földi élet igazán erős, hatalmas lendülete, sodrása szintén élményszerűségben bontakozik ki.

Sokféle az erős keresztyén élmény is. A legvalódibb keresztyén élmény a tiszta tüzű, lángoló istenszeretet, amelynek egyenesvonalú továbbemelkedése az örök élet leglényegesebb élménye. Ahol ez a tiszta, lángoló istenszeretet a földön megjelent, mindenkor csodálatos benyomást tett birtoklójára is, de azokra is, akik sugárzatába kerültek. Ez már az ún. misztika területe. Egyszerűbb fokon, rendkívül változatos módokon és rövid időtartammal sok keresztyénnek van ilyesmiben része. Mindenkor nagy a jelentősége, mert keresztyén életlendületet ad.

A *legsajátosabb*, igazán földi kivirágzása a keresztyén életnek: a gyakorlati irányú tüzes *felebaráti szeretet*.

Krisztus előirányzása szerint a keresztyén tevékenység veleje, sum-mája a segítő szeretet. Az utolsó ítéleten csak ez szerepel, mint mér-téke a földi életnek és a boldog örökéletre való alkalmasságnak. (Mt 25, 31-46). Jézus félreérthetetlen világossággal fejtette ki ezt.

Természetesen nem könnyű dolog. Nagy istenszeretethen még könnyebb lángadozni, de a testvérszeretetet hamarosan fejbeveri az élet sok ténye. A felebarát, fõleg ha különbséget sem tesz közöttük (mert nem tesz) a valódi segítő szeretet, nagy tétel emberi erények számára. Ezért igazi öserős és kiapadhatatlan forrása ennek a szeretetnek csak is a lángoló istenszeretet lehet. Nem mondjuk azonban, hogy minden segítő szeretetgyakorlathoz ilyen nagy tüzű istenszeretet kell. Sokszor elég egy kis jóakarat, hiszen a jótett igen képes boldogítani az emberi szívet, még ha pogány is. Más azonban az állandó jellegű és általános (bárcire kiterjedő, akit az élet utunkba hoz) segítő testvérszeretet. Egészen szociális lelkiállkattal ez is megy egy ideig, de kitartóan nem.

E kettős kivirágzásból nem sok van a földön. Lehetne több is, jóval több is, megfelelőbb nevelés és komolyabb önnevelés alapján. Mert a főparancs („Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és minden erődből! És felebarátodat, mint önmagadat!“) nem éppen ezt fejezi-e ki? De akkor kell is, hogy lehetségessé váljék a komoly törekvő számára. Habár kibontakozási idejét a törekvő nem szabhatja meg.

+

Fontos lenne ezek után a teljesség részletkérdéseinek tárgyalása. Ezekről később bővebben lesz szó. Most csupán két dolgot említünk meg.

a) Különféle életformák és életkeretek vannak a kereszténységben. Pl. házaset és magános élet. A magános élet lehet örök szüzességre, ill. tisztaságra is elkötelezett élet. Az elkötelezett ilyen személyek többnyire külön egyházi keretekben, az ún. szerzetesrendekben, társulatokban helyezkednek el és szabályokkal irányított életet élnek.

Nagyon különfélék a foglalkozások is ezekben a formákban és keretekben. Nem is szólva öltözékekről és szokásokról.

Mindezekkel kapcsolatban tudni kell azt, hogy a keresztény élet *tartalom*, nem pedig burok vagy keret, *mélység*, nem pedig foglalkozási főlészín; *lényeg*, nem pedig járuléék (pl. ruha és jelvények). — Nincs mindennapibb dolog, sajnos még keresztények között sem, mint ezeknek az összetévesztése. Ösztönös, érzéki emberek vagyunk és a felszínen tájékozódunk. Mélyebbre sokszor nem is megyünk.

A keresztény életet az ilyen eszközök, pl. a szerzetesi keret, igen segíthetik, mások (pl. színésznői foglalkozás) igen megnehezítik. Lehetetlenné azonban csak a bűn teszi, amely lényegileg szintén benső, szabad cselekedet.

Tehát a keresztény élet földi, relatív teljessége minden normális megkeresztelt ember számára lehetségés. Természetesen ahhoz, hogy a lehetőségéből valóság legyen, az alkalmas eszközök sokat segítenek.

b) Mi a keresztény életteljességnek belső alanyi titka, ill. lényeges fordulópontja vagy sarkpontja, amelyen alakulása elindul vagy elakad?

Az emberi jóakarát. Mint a szabadakarát helyes mozdulása és irányulása. És ennek a jóakarátnak is belső *készsege* a jóra, helyesre. Igazi jóakaratról és igazi készsegről van szó, amely tartós jellege az embernek és nem fér össze a jóság hiányaival. Ez az ember legsajátosabb kincse és csírában már benne van minden, amit fűntebb egészértékű embernek mondtunk.

Annyira fontos ez a keresztény élethez, hogy ahol nincs, ott előbb meg kell teremteni, s csak aztán lehet szó tudatos keresztény életről. Megteremtése nem nehéz, mert ez van elsősorban a szabadakarát hatalmában. Ez az akarát legvalódibb és legtermészetesebb ténye.

Az igazi jóakaratnak és készségnek a kereszténységben könnyed és biztos irányulása van arra, hogy Jézus Krisztust élete programjává tegye. Főleg a történelmi, evangéliumi Krisztust, mert ott világos élete is, tanítása is. De az Oltár titokzatos Krisztusát is.

15. KERESZTÉNY ÉLET ÉS KULTÚRA

Gyakran olvasható és hallható olyan megjegyzés, hogy a katolikus kereszténység nem alkalmas a földi emberi élet kellő berendezésére, nem becsüli meg és nem termeli azzal a lendülettel a földi javakat, mint a nem-katolikus keresztény vagy nem is keresztény népek.

Katolikus íróink és hitvédőink sietnek bizonyítani, hogy ez igaztalan állítás és kétes szándékú ferdtítés.

Itt nem az ellenfelek állítása miatt foglalkozunk ezzel, hanem a keresztény élet miatt. Ennek a kérdésnek ui. nagy jelentősége van a keresztény életben.

1. Kultúra.

Világos fogalmakra van előbb szükség, hogy helyesen állíthassunk valamit.

A kultúra művelődést, műveltséget jelent.

Mindent lehet művelni — még a földet is. Sőt minden ember a legtermészetesebb dolognak veszi az agrikultúrát. A hozzáértők pedig úgy tudják, hogy erre a kultúrára épül minden más kultúra. Azért ez a legrégibb kultúra is.

Ősi, természetes törekvése az emberiségnek egyéb adottságok és képességek művelése — főleg az emberben: a test nevelése, ápolása (táplálkozási, öltözködési, lakásépítő, stb. kultúra); a belső képességek művelése, főleg az értelemé, de a képzeleté, érzelmeké, akaraté is. (Tudás, művészet, jellem képzése.)

A kultúrák fejlődési lehetőségének nincs világosan lezárt határa. Tehát mindig tovább lehet haladni velük. Főként pedig az anyagi kultúra az, amely szembetűnő haladást tud mutatni találmányok, javak előállítására, életberendezés, kényelem terén.

Az emberiség világosabb szellemei mindenkor tudták, a homályosabbak pedig legalább sejtették, hogy a *legvalódibb kultúra* az, amely az embert leginkább megnevesíti, igazán értékké teszi. Ez pedig a jellemfejlesztés, az erények szabad és öntudatos gyakorlása. Majd pedig ezeken is túlmenően, de ezek segítségével az Isten előtt való meghódolás, Hozzá való emelkedés. Ez a legvalódibb kultúra egyben a legmagasabb kultúra is: erkölcsi és vallási kultúra.

Már a pogányok is tudták, hogy ennek a legmagasabb kultúrának átlagon túlmenő kifejlesztése sok áldozatot kíván az embertől alsóbb életsíkjai és képességei területén. Nemcsak tudták, hanem hoztak is

bőven áldozatot. Gondoljunk csak nemesebb veretű görög és római egyéniségekre.

Jött azonban az újkor természettudományos fejlődése, sok talál-mányával. Ebbe kapcsolódott bele a vallástalanság, majd pedig az erkölcstelenség szelleme. Egyik sakkhúzása volt ennek a történelmi iránynak a kultúra szó lefoglalása arra a területre, amely nem vallás és nem erkölcs. Vagyis szerinte a vallás és erkölcs már nem kultúra. A kultúra más: fogható, emberboldogító dolgok előállítása, élvezése, ezekkel kapcsolatos szellemiség, tudomány és világnézet. Nem is elé-gedtek meg ezzel a kirekesztéssel, hanem meghirdették a harcot vallás és erkölcs ellen a civilizáció, a kultúra, az emberi fölvilágosodás és az új, boldog világ nevében — amely csak akkor jöhet el, amikor ezeket (vallás, erkölcs, Egyház, s az idetartozó igazságok, eszközök és intéz-mények rendszere) kiiktatják az emberiség történetéből.

Ebben az irányzatban igen jól jött a kultúra fogalmának szűkebb határa. Lassan ott tartunk, hogy az új kor kultúra-fogalma sem jó, mert abban még mindig sok a szellemi alapvetés a metafizika, a magasabb világnézet, az erkölcs és vallás számára. Olyan kultúra-fogalom kell, amelyben már nincs helye és lehetősége ennek a szellemi alapvetésnek.

A keresztény kultúra viszont mindig totális jellegű marad: az egész embernek legmagasabbrendű és örökre értékálló kifejlődését és boldogulását célozza. Évэгтт bölcseп mérlegel mindent, hogy a célt elérhesse. Mert azt mindenáron el kell és el is akarja érni.

2. Ütközés a kultúra és a keresztény élet között.

a) Világos az előbbiekből, hogy van hamis ütközés.

Bármilyen arányokat ölt is ez az ütközés, a kereszténység teljes értékű és magasabbrendű (istenemberi) kultúrirányát nem veszélyez-teti, sőt erősíti, mert éppen ezekben az ütközésekben bontakoznak ki a legéletrevalóbb keresztény erők, s azok hatalmas lendülete. Ez a kereszténységnek egyik alaptörvénye.

A mai kor még nagyarányú ütközést rejteget éppen ezen a téren. Ez egyben a kereszténység csodálatos fölvirágzását is hordozza magában.

b) Van azonban ütközés a kereszténység és kultúra között a dolgok természetes, hamisságoktól mentes rendjében is.

Világítsuk meg őszintén ezeket.

Minél erkölcsösebb egy keresztény, a becsületességnek annál több körülményével mérlegeli a helyes és helytelen, a szabad és tilos törvényeit, szabályait, sőt tanácsait is. Az élet pedig, főleg a gazdasági kultúra vonalán, halomra hordja azokat a helyzeteket, ahol „szeren-csés“ az, aki erkölcsi megkötöttségekről nem gondolkozik, és még „szerencsésebb“ az, aki egészen túl van az erkölcsi gátlásokon. Fő az

üzlet és a haszon, ahhoz pedig csak „ügyesség“ kell, hogy az utakat és módszereket mások ne tekinthessék át. Rendkívüli képességekkel kell rendelkeznie annak a kereszténynek, aki teljesen lelkiismeretes, ha sikerekben ugyanannyit akar kihozni, mint gátlástalan versenyzője. Mi mindenre lehet képes pl. egy kartell a kartellen kívüli vállalkozás letörésére, vagy a munkásokat éhbéren dolgoztató tőkés, hogy termékei olcsóságával más termelőket legyőzzön. Az igazi keresztény ilyeneket nem tehet. De ezernyi más dolgot sem, amit keresztény elvekkel nem törődő féktelen versenyző és tőkehalmozó megtesz.

Minél vallásosabb pedig egy keresztény, annál inkább befelé összpontosul tudatvilága, viszont az alacsonyabb, főleg gazdasági kultúra dolgai kifelé való irányulást követelnek. Minél vallásosabb valaki, annál inkább fölemeli lelkét az ideigvalótól az örökkévalókra, annál szívesebben időzik Istennél, annál élesebben látja át a földi „értékek“ silányságát, semmiségét, gátló, sőt tönkretévő hatásait a lélekre, kegyelmiségre. Ha lelkiismeretessége és istenfélelme miatt esetleg még pontosabban is teszi kötelességeit, mint a nem vallásos ember, mégis kétségtelen, hogy a földi dolgokban száguldó versenyekre alig alkalmas. Már pedig a csak-földi kultúra nagy fejlődési iramai jórészt versenyeken, legalábbis telhetetlen pénz- és kincséhségen alapulnak.

A legfontosabb ütközőpont pedig, hogy az evilági kultúra, úgy amint azt ennek a kultúrának legfőbb mesterei és őrei veszik, elvileg sem hajlandó, annál kevésbé gyakorlatban, elismerni a kereszténység művelődési céljátását, irányvonalát, útjelzéseit, ellenkezőleg: támadóan szembeszáll vele, mint a kultúra ellenségével. Ennek az ellentétnek teljes föloldására semmi kilátás nincs. Ahhoz mindenkinek gyakorlatban igazi kereszténynek kellene lennie.

3. Keresztény kultúra.

Az *egész* embert felöleli s annak valódi értékeit reális és becsületes szolgálattal műveli. Mindenek fölé helyezi azonban az ember örök érvényesülését. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy az örök értékek szempontjának kell győznie, ha szembekerülnének vele az alsóbbrendű értékek.

A kereszténységben tehát sohasem lehet igazolt a lélek rovására menő testkultúra, az erkölcs rovására menő érzelmi, esztétikai kultúra, a vallással szembenálló értelmi és akarati nevelés, stb.

Ha nem képes az egyed arra, hogy összes értékeit művelje, mint ahogyan a legtöbb ember nem képes (a legkülönbébb okok alapján), akkor mindenképpen a legfőbb értéket: az isteni életet kell biztosítani.

A kereszténység a maga történelmi teljességében az emberiség legnagyobb tanítója és nevelője volt. A mai kultúra minden ágában ki

lehet mutatni a keresztény hatást, sőt legtöbb esetben az alapvetést, még a vallástól eltávolodott technikai-gazdasági kultúrában is.

A keresztény kultúra az emberiség legmagasabb kultúrája volt és lesz is mindig. Fölénye minden más nem-keresztény kultúrával szemben az említett teljességen és isteni, örök értékű egyensúlyon kívül főleg ezekben van:

Az embertermészet legmélyebb ismeretére épül.

Ez a kultúra neveli a legemberibb embert és kizárólag csak ez nevelheti az isteni embert.

Ennek a kultúrának csúcstérteit még az is elérheti, aki nem tudta megszerezni az alsóbb életsíkok fejlett kultúráját.

A keresztény kultúra a legegységesebb rendeltetésű, mert minden embernek van szánva. Nincs belőle kizárva senki, főleg nincs azért kizárva, mert hiányzik a pénze, vagyona. Ez a kultúra valóban a tömegember kultúrája. Igazi népi kultúra. Sőt Krisztus gyakorlata szerint elsősorban a szegények, elesettek, egyszerűek, kergeskező dolgozók kultúrája.

Végül pedig a keresztény kultúra a valódi élet kultúrája. Nem bokréta a kalapon, nem kalap a fejen, nem is cilinder, nem is frakk, nem is uszály, nem is pezsgő, nem is komfort, hanem — anélkül, hogy ezeket összetörné — sokkal több: valódi élet. Ha van valahol igazi, emberszívet tartósan kitöltő és boldogító élet, az vagy keresztény élet, vagy annak előzménye. Annyira élet a keresztény kultúra, hogy a két fogalom szinte fedi egymást. *A keresztény kultúra nem más, mint a valódi élet művelése, fejlesztése.* A keresztény kultúra arra való, amiért Krisztus is jött, hogy életük legyen és bővebben legyen.

Leginkább kiütözik a keresztény kultúra életértéke a szenvedésben és halálban. Ez az egyetlen kultúra, amely a szenvedő és haldokló ember lelkébe és arcára is békét, boldogságot képes varázsolni.

Mindezek mellett nem zárkozik el attól, hogy a csak-földi értékeket is értékelje a maguk mértéke szerint, és fölhasználja, csak vigyenek ezek is közelebb az Istenhez.

16. A KERESZTÉNY ÉLET VALÓSÁGA

Bírálatási hajlamtól mentesen, csakis saját lelki javunkra és tisztánlátásunk céljából megpróbáljuk a valóság fölvázolását.

Megkülönböztetünk három réteget: a Krisztus által alapul fektetett isteni réteget, az asszimiláló sajátos emberi értékreteget, ahol eldől, vajon a krisztusi erők beleáradnak-e az emberi élet vérkeringésébe; és végül a fölszíni, a közvetlenül észlelhető, megtapasztható keresztyén életet, úgy amint van a földön.

1. Az isteni alapvetés.

Mondhatjuk ezt a keresztyén élet isteni elemeinek: Krisztus isteni és emberi természetének titokzatos egysége, élete, áldozata, érdemei: a kegyelem tárgyi világa (megszentelő, segítő kegyelmek, erények, a Szentlélek adományai); a kegyelem eszközi világa (szentmise, szentségek, szentelmények, stb., amint már említettük); Krisztus országa, az Egyházzal, s benne a hitigazságok kincse, a papság mint lelki hatalom és szolgálati küldetés, istenkultusz, kormányzási jogok, fegyelmi törvények . . . Ezek vagy közvetlenül krisztusi elemek, vagy a Krisztustól kapott hatalommal az egyházi vezetőség által létesítve: közvetetten krisztusi elemek.

A keresztyén életnek ezek az alapjai, alkotóelemei szentek, tiszták, rendezettek, életképesek. Ezek a Szentlélek vezetése és ellenőrzése alatt vannak. Ezeken nem rontott semmit az emberiség történelmének semmiféle hullámozása, a pápaság legsúlyosabb, erkölcsileg romlott korszaka sem.

Ezek az alapok és alkotóelemek úgy szerepelnek, mint a keresztyénység életerős tárgyi világa, amelyet Krisztussal való legszorosabb, szerves kapcsolata és a Szentlélek védelme miatt soha meg nem ronthat emberi és sátáni mesterkedés.

Főnséges tökevilág ez, amelyet az emberi jóakarat, de csakis az, nagyarányúan, sőt szinte határtalanul igénybevehet, asszimilálhat. Mert igénybevenni, élni vele csak asszimilálva lehet. Az Apostolok cselekedetei (8,18-24) szerint, amikor Simon mágus pénzért akarta venni az apostoloktól a kegyelmet, ill. a Szentlelket, hogy aztán ő maga is továbbadogathassa saját céljaira, Péter fölháborodva utasította vissza, mert még a gondolat is súlyosan vétkes volt, hogy valódi asszimilálás nélkül valaki megkapja e kincseket.

2. Az asszimiláló emberi értékek

A kereszténység elsősorban a hit által jön az emberbe. (A kereszt-ségben a felnőttek hite szerepel a gyermek helyett.) A hit az értelem-nek és akaratnak abból a magasabb világából való, ahol a teljes ön-tudatú és szabadon választó ember döntő életkérdésekben foglal állást, határoz, s ráteszi életét határozatára.

Ezen keresztül kapcsolódik a lélekbe a kegyelem isteni világa. A kegyelem konkrét életté válása mindig a hit erejében történik, s annak foka szerint. Általa sarjadnak a többi isteni erények, erkölcsi erények, a Szentlélek adományai. Majd ezekkel történik az emberi gondolkodás, érzés, törekvés, cselekvés alakulása, nemesedése.

Az asszimiláló emberi értékek az emberi főérték területén vannak, azon a kicsi tudatszigeten, amelyről már tárgyaltunk. Lehetnek ugyan az egyéniségnek igen előnyös adottságai alacsonyabb lélektani rétegek-ben is a kereszténység asszimilálására, pl. jószág, elmékedő hajlam, szellemi igények, szociális készség, stb. — mégis a kereszténység erői-nek valódi asszimilálása csakis az én szabad döntésének területén van.

Az asszimilálás lehetősége megvan minden emberben, aki eszével élni tud, tehát szabad is. Ezzel a lehetőséggel azonban minden ember *szabadon* él, vagyis úgy, ahogyan akar. Erőltetés a kegyelem világában legfőljebb rövid átmenetben van. S kérdés, akkor is igazi erőltetés-e az. („Nehéz neked az ösztöke ellen rugdalóznod.” Ap. cs. 9, 5. Tehát még ott sem volt lehetetlen, csak nehéz, pedig Saul megtérésében a kegyelem sodró ereje magas fokon mutatkozott be.) Ennek a szabad fölhasználásnak sok kedvezőtlen körülménye, ellenhatása van az ember alsóbb világában is, a külső világban is.

Nem csoda, ha csupán saját jószántából kevés ember végez komoly asszimilációt. Ezért van nagy szerepe Krisztus országában az összetett hatásoknak: papság, igehirdetés, nevelés, a legkülönbélebb templomi, társadalmi, közösségi ráhatások. Ezeknek időben és lélektanilag is alkalmas kapcsolata az emberrel igen megsegíti szabad elhatározását.

A teljesértékű asszimiláció akkor áll elő, ha a már említett *hősiesség* magaslataira fölemelkedett a szabadakarat. A hősiek akarattal kapcsolatos nagy élő hit lesz az a csodálatos transzformátor, amely a kegyelmi erőket a mindennapi emberi élet erőivé alakítja.

Az isteni életnek ez a szinte korlátlan fölvételi és áthasonítási lehetősége az ember földi életének bámulandó titka és sajátossága.

A keresztény alaperők, táperők asszimilálásáról nincs közvetlen tapasztalata a külső szemlélőnek, de még magának az alanynak sem. Rejtett folyamat ez. Hasonló a biológiai asszimilációhoz, — azzal a különbséggel, hogy a helyes biológiai asszimiláció szükségképpen ma-

gával hozza a külső ember egészségét, az isteni élet helyes asszimilálása azonban nem ugyanazzal a szükségszerűséggel jelentkezik kifelé.

3. Fölszíni valóság

Úgy gondoljuk, hogy ahol élet van, annak jelentkeznie is kell kifelé. Annál inkább a több életnek, a jobb és szebb életnek. Ha sehogy sem mutatkozik be, nem tartjuk valószínűnek, hogy létezik. A hibázó, gyarló keresztények belső keresztény értékeit nemigen hajlandók az emberek elismerni.

A keresztény rengeteg emberi gyarlóságát, amely sokszor megüti a mértékét a nem-keresztény gyarlóságának, nem könnyű fölfognunk, s közöttük eligazodnunk úgy, hogy egyéni kereszténységünk bajba ne jusson, törést ne szenvedjen.

Hogy megközelítően helyes véleményre juthassunk, különböztesünk meg háromféle jelenséget a keresztények fölszíni életében.

a) Van a keresztény társadalomban sok élettény, amelynek semmi köze már a szabad akarathoz, vagyis a legfőbb emberi értékhez. Forrásuk a rosszakarát, ill. bűnös akarat, vagy a bűnökkel eljegyzett szenvedély. Ezek a megkeresztelt egyedek száraz ágai a kereszténység fájának. Sajnos ilyen száraz ág sok van. Ezek cselekedeteinek nincs köze a kereszténységhez. Becsületességük is hiányzik keresztény mivoltukra vonatkozóan. Különösen átkosak ezek a kereszténységre akkor, ha külsőleg mutatják a keresztényt, vagy éppen hivatalosan képviselik a kereszténységet a tömegek előtt.

Az ilyeneket csak megrázó élmények ébreszthetik föl bűnös kábultságukból.

b) Van a keresztények életében sok olyan kereszténytelen, sőt bűnös tény, amelynek nem a rosszakarát, ill. bűnös akarat a forrása, hanem a jóra törekvő, de gyöngye akarat, amely a kísértések terhe alatt elbukik. A bukásból az akarat épp a jóra törekvés segítségével újra fölkel, s erőlködik továbbhaladni.

A keresztények e típusa lényegesen különbözik az előbbtől, pedig külsőleg talán kevés a különbség közöttük. Amazok száraz ágak, ezekben küzd a keresztény élet. Becsületességük sem hiányzik a kereszténységre vonatkozólag, sőt lehet, hogy élénk becsületérzésük van, s éppen azért gyarlóságaik miatt sokat gyötrődnek. Csak erőtlének. A keresztény hősiességtől még távol vannak.

Ezeknek kibontakozási útja: imádkozzanak és ne adják föl küzdelmüket! Akkor idővel mégis győznek, a jóakarát megerősödik a rossz hajlamok fölött.

c) Vannak végül hősiesen küzdő jóakaratok, amelyek mégsem tudnak érvényesülni a fölszín egész területén. Kiütköző, másokat bántó

hibáik, élettényeik lehetnek. Ilyesmiből is van elég a kereszténységben. Pedig lehet, hogy igen lelkiismeretesen küzd az illető személy még a kérdéses hibákkal is. Viszont megeshetik, hogy nincs is tudatában bántó félszégeinek, hibáinak. Akit ui. időről-időre gondosan nem figyelmeztetnek, abban könnyen elhatalmasodnak a furcsa szokások.

Mindezekből az következik, hogy a kereszténység lényegileg belső érték, külső tényei pedig elvegyülnek a világ konkolyai és gyomjai között. — Érthető ez, hiszen a földi kereszténység a hit és próba világa. Ezekre nézve pedig egészen megfelel az ilyen rejtett jelleg.

Ne botránkozzunk meg tehát azon, hogy e földön a kereszténység nem szemkápráztató fényesség, elkülönült nagy értékvilág, hanem földi gyarlóságokban elvegyült kincs, talán nem is szem előtt lévő kincs, amelyet úgy kell megtalálni, vagy talán kiásni. (L. Krisztus példabeszédeit a talált igazgyöngyről, a földbeásott kincsről.)

A legrettenetesebb burok a bukott embertermészet, amelynek örök-lési anyagára nemzedékek erkölcsi terhe is ránehezedik valamelyes fokban. Ezt a bukottságot és terheltséget az ősi ádámí színvonalra soha, egyszerűbb tisztult és nemes színvonalra fölemelni lehetséges, de csakis hősies egyéni küzdelmekkel.

A legtöbb ember és keresztény nem érez tartós kedvet erre a hősies küzdelemre.

A kereszténység előbb említett tiszta elemeinek, alaperőinek tehát nemcsak minden világrajövő új egyedben kell újra és előlről kezdeniök a munkát, hanem — mégoly jól kezdve is — roppant belső gátlásokkal kell viaskodniok. Döntő pedig mindenkor a szabad jóakarat.

Ezért tájékozatlan, tudatlan, a valóságról halvány sejtelemmel alig rendelkező *ellenvetés* a kereszténység élethalakító erejével szemben az ilyen: Az Egyház s benne a kereszténység kétezer év óta bebizonyította, hogy nem képes megnevelni az emberiséget. A kétezeréves Egyház komolyan vette nevelői föladatát. Tudása és isteni erői is voltak hozzá. Nevelői művészetét is bemutatta azokban az egyedekben, akik szabad jóakaratukkal önként, *egészen* közreműködtek a nevelésben. Ezek az emberiség klasszikus jellemei. Szép számmal voltak mindenkor és vannak.

17. A KERESZTÉNY ASZKÉZIS

Az előbbiek alapján világos előttünk, hogy a kereszténység megkerülhetetlen nagy ténye: a halálosan komolyan vett küzdelem a főséges célért, a végső győzelemért, vagyis az isteni életért, s a vele kapcsolatos emberi alapok, asszimiláló emberi értékek biztosításáért.

Alanyilag ezen fordul a keresztény élet kibontakozása vagy abba maradása. Természetes tehát, hogy nagy gondot fordított rá mindenkor a kereszténység. Viszont, mivel az ösztönöknek nem hízeltő dologról van szó, az is érthető, hogy a még be nem tört embertermészet mindenkor rugdalózott ez ösztöke, tiltakozott ez iga ellen.

Amikor pedig a kereszténységre rátört az utolsó századok vallás-talan áramlata, első helyen az aszkézist tették félre, csúfolták ki és rágalmazták meg, hogy lehetőleg mindenkinek elvegyék a kedvét annak gyakorlásától.

Részletesen foglalkozunk vele. Először is belső természetével.

1. Mi az aszkézis?

a) Szó és fogalom.

Profán eredet: Az aszkézis görög szó. Askein igéből ered, amelynek jelentése: kidolgozni, gyakorolni, gyakorlattal valamire alkalmassá tenni, valamely mesterséget, művészetet, főleg pedig atlétikát szorgalmas gyakorlással elsajátítani. A görögöknél az aszkézis szó többnyire az atlétikának fárasztó gyakorlását jelentette.

Az aszkézis szó *keresztény* használata.

A *Szentírásban*: az újszövetségben az askein ige csak egyszer fordul elő: Ap. cs. 24, 16., ahol Sz. Pál mondja magáról: „... magam is *töreksem*, hogy feddhetetlen lelkiismeretem legyen mindenkor az Isten és emberek előtt.”

Azonos jelentésű szavakat azonban gyakran használ leveleiben Sz. Pál. Ilyenek: „nekifeszülni” (Fil. 3, 13), „törtetni a célra, versenydíjra, pályabérre” (Fil. 3, 13-14), „bajvívásban küzdeni” (I. Kor. 9, 25), „törni magát, mint Krisztus jó katonája” (II. Tim. 2, 3), „megsanyargatni” (I. Kor. 9, 27), „tusakodni” (Ef. 6, 12), „harcolni” (II. Tim. 4, 7), „ököllel vívni” (I. Kor. 9, 26), „leigázni” (I. Kor. 9, 27). — Vagyis összehasonlítja Sz. Pál a keresztény élet gyakorlatait az atléták gyakorlataival. (A Korintus közelében lévő isztmoszi versenyek adták a gondolatot.) Majd önmaga kemény küzdelmeiről is tesz említést ismételtelen ily: „... „vívok, nemcsak úgy a levegőt verdesve, hanem megsanyargatom testemet és szolgálásba vetem ...” (I. Kor. 9, 27).

Gyakorlatban: A kereszténység első századaiban már használatos az „aszketész” szó. Azokat jelölték vele, akik nyilvánosan, közismerten keményebb életet folytattak, főleg testi sanyargatásokkal.

Az „aszketika” szó nincs meg a régi latin nyelvben. Még a középkorban sem használták. Csak az újabb időben (kb. a XVII. századtól) alkalmazták mind a latin, mind az élő nyelvekben. (Ellentétben a „misztika” szóval, melyet sokkal előbb használtak.) Aszketika és misztika eleinte azonos területet jelöltek. De már a XVIII. században szétvált jelentésük, mert a misztika szót a rendkívüli kegyelmi élet és tanának jelentésére foglalták le.

b) A keresztény aszkézis *lényege*:

Elsősorban az aszkézis szónak közvetlen értelmezésében: önmagunk lelki edzésére fordított munka, küzdelem, éspedig olyan fokú, amely elegendő arra, hogy lelkileg valóban edzetek, erők legyünk, alkalmasak akármilyen bajvívásra, melyet e földi életben győztesen kell kiállanunk.

Tágabb értelemben mindaz a munka és lelkiismeretes helytállás, amely a keresztény élet összes ránkcsúszó feladatainak teljesítéséhez szükséges.

c) A keresztény aszkézis *célja*:

Javítóan: rendezni önmagunkban a rendezetlent. A hibákat, bajokat (főleg a legnagyobbat: a bűnt) kiirtani, ill. meggyógyítani, erőtlenséget erővé edzeni, szenvedélyeket megfékezni és a jóra hajtó erőforrásokká átalakítani.

Építően: Hittől vezérelt ész- és akarat-uralom többi erőink felett. Kiegyensúlyozottság, összhang egyéniségünknek főleg lélektani elemei között. Isten gondolata szerint való olyan erőállapot, amely alkalmassá tesz a teljes kifejlődésre.

d) *Eszközei:* (Csak a főbb csoportokra szorítkozunk itt.) Isteni erők: kegyelmek, főleg megvilágosító és serkentő indítások, a Szentlélek sodró erői.

Személyi erőink: ezek között legfontosabb szerepe van akarati tevékenységünknek. A munkaterület és munkamódszer igen kiterjedt és változatos.

Ránk ható személyi erők: főleg példákban és nevelésben.

e) *Gyümölcsei:* Béke, erő, fejlettség, az embereszmény lehető megközelítése. Isten tervei számára való alkalmasság. Az Istentől elgondolt és akart egyedi hivatás betöltésére közvetlen fölkészültség.

2. A modern ellenvetés:

Az aszkézis természetellenes.

A légbőlkapott merész állításokat mellőzve csak a valóságnak meg-

felelő bizonyításokat csoportosítjuk.

a) Az ellenvetés *bizonyítása*:

Az askézis tényei, amilyenek: zárt élet, böjtölések, virrasztások, a test fegyelmezésének különféle eszközei és módjai, az emberi természettel ellenkeznek. Önlegyőzés, önmegtagadás az alapjuk, több-kevesebb erőszakosság van bennük, és lényeges irányuk az, hogy ne engedjenek szabad utat a természetes emberi igényeknek.

Hogy természetellenesek, azt igazolja a tapasztalat is, mert: 1) az emberek általában félnek az askézistól, 2) akik komolyan veszik, azok közül is sokan megbánták, sőt tönkremennek tőle, 3) maguk a szentek is, akik pedig az askézis nagymesterei, igen megszenvedték saját erőszakos askézisüket.

b) A *cáfolat*:

Általában:

Csak az jelenség igazán természetellenes, amely egész természetünkkel (testünkkel, lelkünkkel) ellentétben áll. Ha azonban csak olyan átmeneti és részleges kellemetlenségekről, esetleg fájdmakról van szó, amelyek elviselése által (pl. orvosság elviselése) valaki emberi életének jelentős értékeit nyeri meg, sőt talán éppen életben maradását biztosítja, az ilyeneket, főleg, ha okosan is vannak alkalmazva, igazán természetellenesnek senki sem mondja.

Annyit természetesen mindenkor megengedünk, sőt állítunk, hogy az askézis elég sok ilyen átmeneti, természetünknek kevésbé hízelgő igénnyel lép föl. De ezek az átmeneti és sokszor csak a képzelettel kiszínezett kellemetlenségek a gyakorlattal mindinkább fogynak.

Részletesen:

A tényeket tekintve azt kell mondanunk, hogy ezek hozzátartoznak az askézishez, de nem *csak* ezek. Az askézis lényegét pedig nem ezek adják.

Önmegtagadás mindig van az askézisban, de egyben mindig törekszik arra is, hogy az okos és józan legyen, főleg pedig, hogy az egész ember javára váljék.

Szorosan vett erőszakosság az askézisben nincs. Lehetséges nagyarányú *erőkifejtés*, Askézist ui. mindig önelhatározásunk alapján gyakorolunk.

A tapasztalatokra vonatkozólag a következőket jegyezzük meg:

Inkább azok félnek tőle, akik lényegével nincsenek tisztában, képzeletük pedig sötéten rajzolja az askézis rendkívüli tényeit. — Akik tisztában vannak lényegével, azok vagy gyöngeség, főleg akaratgyöngeség, vagy lustaság, vagy munkaiszony miatt félnek tőle. De emiatt minden emberi munkától és kötelességteljesítéstől (pl. tanulás) is

lehet félni. Pedig senkisé is állítja, hogy emiatt pl. a tanulás természetellenes.

Akik az aszkézistól valamikor is tönkrementek, azoknak gyakorlataiba föltétlenül becsúszott valamilyen oktalanság, amelyet az aszkézis területén sem az Egyház, sem a hivatalos nevelés sohasem helyeselt.

A szentek tekintélyes részének sem ártott meg az aszkézis. Egész sereg makkegészséges szentet ismer az egyháztörténelem, magas életkorral, hatalmas munkabírással.

Ha egyesek aszkézis miatt egészségükben megrokkantak, azt többnyire ők maguk is tudták, hogy ez túlhajtott és oktalan erőltetésük miatt történt, s ők maguk is elítélték azt, ami ebben hibás volt. Ezért nem az aszkézist hibáztatjuk, hanem a fiatalos túlzást. De tudjuk, hogy ez a túlzás is a legmagasabb indítóokkal történt, olyan értékek miatt, amelyek miatt érdemes még túlzásba is esni.

Vannak a szentek életében, de komoly keresztények életében is esetek, amikor nagy munkákban és áldozatokban egészségileg fölörlődnek. Ennek oka rendszerint nagy isten- és emberszeretetük volt, amely égette őket, s amely miatt erejükön fölül is vállaltak munkákat magukra. Ez azonban a hősiesség felemésztődése, amely előtt az emberek általában kalapot emelnek, sőt himnuszt zengenek, nem pedig rosszalólag ítélkeznek. (Vegyük egy édesanya fölörlődését özvegy állapotában, amikor nyolc-tíz gyermeket véres-verejtékes munkával fölnevelve, ő maga ebben tönkremegy.

A lélek pedig az aszkézis hősi es erőfeszítésében teljes kivirágzásra jut, s a legmagasabb tökéletességre emelkedhetik.

18. A KERESZTÉNY ASZKÉZIS TÖRTÉNETE

1. Elindulás.

Az emberiség történetében mindig otthonos volt a bukott ember-természet féktelen ösztöneivel szemben az önfegyelmelés szükségérze-
te, sőt jóakarató emberekben annak igénye is.

De a keresztény aszkézis nem ezen a vonalon indult el. Krisztus volt az új, nagy központi élmény a kereszténységben. Tudták, hogy Benne minden új alakot ölt, új utakra indul, új erőkkkel, új célba. Isten gyermekeinek figyelme Őreá szegeződött kizárólag. Éppen azért a keresztény aszkézis csakis Krisztus példáján indulhatott el.

Ahogy Ő távolodott a világ „kincseitől“, pompájától, fényétől, gazdagságától, élvezeteitől, dicsőségeitől, hiúságaitól, ahogyan Ő gyakorolta nagy lemondásait: alacsony társadalmi helyzetben, „szolgai“ munkákkal, szegénységben, szüzességben, hajléktalanságban (nyilvános életében: „madaraknak fészkeik vannak . . . az Emberfiának pedig nincs, hová fejét lehajtsa“ Mt. 8, 20), étel-ital hiányában, ahogyan Ő fáradt a lelkek után, virrasztott imákban, vállalta és tűrte a gyanúsításokat, rágalmakat, hamis vádakat, cselvetéseket, vérrel verejtékes tusakodást, elfogatást, bilincseket, elítélést, ostromozást, töviskoronázást, kereszthordozást, szegezést, epét-ecetet, kínhalált, — és sok más részletet életében: hasonlóan akarták cselekedni a keresztények is.

A keresztény aszkézis elindulása: *a krisztusi minta másolása*. Mindenki érezte, hogy roppant arányú eszmény ez, emberi mértékeket messze fölülmúl. De Krisztus a szívet nézi — s a keresztények jószívvel akartak tenni annyit, amennyit éppen tehettek. Ki ebben, ki abban igyekezett megközelíteni a Mestert. Örültek, ha rajtuk is beteljesedett a krisztusi sors, hiszen a keresztény Krisztus sorsára van hivatva.

2. A fő területek.

a) Szinte önkéntelenül megérezzük, hogy az első századok keresztényei az új aszkézis legfőbb gyakorlatát a Krisztus kereszthalálával leginkább azonosuló *vértanúságban* látták. A vértanú volt a teljesértékű Krisztus-követő.

A vértanúságban a legerősebb ösztönnel: az életösztönnel, az önfenntartás ösztönével száll szembe a keresztény. Nem cselekvőleg, hiszen Istentől nem kapott jogot életének megszüntetésére. Odaadja életét az áldozat oltárán azzal, hogy hősiesen elviseli annak kivégzését.

Tévednénk, ha azt gondolnánk, hogy a vértanúság példája remegésbe hozta az első századok keresztényeit. Ha voltak is remegők, hogyne lettek volna — azért egyetemesen az ellenkezője érvényesült: a vágyakozás láza lépett föl egész lényükben. Föltűnő ez az általános nagy lendület a hősiesség legmagasabb foka felé.

Az üldözések múltával mindig hanyatlott a vértanúság vágya. El is színtelenedett mint a Krisztus-követés és aszkézis legfőbb ténye. A megújuló keresztényüldözések azonban ismét fölszítják a vértanúság lángját.

b) Az aszkézis második legfőbb gyakorlatát az öskeresztények a *szüzességben* látták.

Erre sem volt nehéz rájönni. Nemcsak Krisztus példája, hanem a dolog belső természete miatt sem.

Az önfenntartás alapösztone után legerősebb életösztön a fajfönntartás ösztone. Isten szent megengedése s az evangélium tanácsa folytán ez ösztön fölött — a vele való nemélést illetőleg, vagyis a felüggesztés irányában — szabad rendelkezési joga van az embernek.

Aki ez ösztönt teljes egészében az áldozat oltárára teszi, minden korok vélekedése szerint igen nagy lemondást gyakorol, s ugyanakkor hatalmas önfegyelmezésre, az aszkézis holtig tartó és halálosan komoly tényére vállalkozik.

Van aztán mély *szimbolizmus* is a szüzességnek. Minthogy a szexualitás testi dolog, s az embertermészet egységes rendszerében szinte minden emberi adottság kisebb-nagyobb fokú kapcsolatban van vele, sőt a növényi és állati organizmusok tanúsága szerint a tenyész és érzéki élettevékenységek (és ide tartozik az emberi szexualitás is) belső céljellege ebben összpontosul: azért a szüzességi följánlásban, fogadalomban és a hozzátartozó aszketizmusban *szimbolikusan* az egész ember és egész élete föl van áldozva Istennek.

E szimbolizmus az átlagemberre nézve bizony elég reális, mert ez az életösztön a szüzesség fogadalmával sem hal ki, nem is tompul szükségképpen, hanem súlyos próbák elé állítja a szabadakaratot, amelyekben megéli az egész ember föláldozottságát. Méginkább így volt ez a pogányság kellős közepében élő, pogány szülőktől származó keresztényeknél. Tehát valóságos kis vértanúságnak mondható. Nem pirosrózsás, hanem lilomos vértanúság.

Méltán tették tehát a második helyre az aszkézis gyakorlataiban. A szentatyák nem győzik magasztalni. Szinte minden szó kevés nekik a szüzesség kellő dícséretére.

Sajátos nagy jelentősége is van még a szüzességnek. Az ember szeretetre van teremtve. Ez lesz örök boldogsága is. A földön azonban két szeretet viaskodik természetében. Nagyonis előnyben van a bűnbeesés után az érzéki szeretet. A szüzesség, ill. — itt már nem jelent különb-

séget — a tisztaság elhatározásával, méginkább fogadalmával egyszerre az istenszeretet számára lesz lefoglalva az emberi szív, lélek és egész természet.

Ez ugyan nem azt jelenti, hogy az istenszeretnek most már nyílt útja és nyert ügye van, hanem — talán így mondhatnám — *elvileg megszilárdult a helyzete*. Az ember elkötelezte magát kizárólag e szeretet felé.

És még valamit. A vértanúság a körülmények alakulásától függ. Egészen rendkívüli, ellenséges tényezők kellene hozzá. Ezért esetleges dolog. Nem így a szüzesség. Ez a szabadakarat választásának tárgya. Gyakorolható végig az egész életen. Állapottá, életformává is tehető, és más hasonló szándékú lelkekkel együtt szilárd szervezetnek is alapul szolgálhat.

Mindkét tény: a vértanúság és szüzesség is belső kapcsolatban van Krisztus megváltó életáldozatával.

c) Nincs az első századokban az előbbi két ténnyel versenyző kiemelkedő gyakorlata a keresztény aszkézisnek. Vannak mégis egyéb igen jelentős tények.

Harmadik helyre tehető a *szegénység*.

Krisztus föltűnően gyakorolta, tanításában is hangsúlyozta, főleg pedig az Őt szorosan követőknek első helyen ezt adta utasításul.

Alapvetőnek tekintették mindenkor a keresztény aszketizmusban. A legelső keresztények hamarosan gyakorolni kezdték azzal, hogy javaikat eladták és az összeget az apostolok rendelkezésére bocsátották, vagy nélkülözők segélyezésére. Kiemelkedőbb hivatások első ténye később is az anyagi javak gyökeres fölszámolása volt. Krisztus utasítása szerint rendszeren a szegényeknek osztották szét.

A később kibontakozó testületi aszketikus életnek a szegénység lett a kerete, sőt fönn tartója, megélhetési címe. (L. régi alszerpapszentelési szertartás elején. Ha szerzetes a szentelendő, „a szegénység megélhetési címére” szentelik föl.)

d) Negyedik, igen jelentős terület: az *engedelmesség*. Krisztus fönséges példát adott erre is. Föltűnően hangsúlyozta is, hogy az ő eledele annak akarata, aki őt küldte. Élete minden ténye az engedelmesség vonalában volt.

Sz. Pál Krisztus engedelmességébe kapcsolja az egész megváltást. Krisztus engedelmességét pedig az ő mélységes alázata kivirágzásának, nagy gyümölcseinek tartja. (Fil. 2, 7-8.)

Kétségtelenül nagy dolog. Habár nem mindenkinek egyformán. Minél önállóbb szellemű lény valaki, s minél erősebb ösztönösség hajtja önakarata érvényesítésére, annál nehezebb számára. Érthető, hiszen a szabadakarat önkormányzatáról kell lemondania. A legértékesebb emberi tényről.

Kezdetől fogva szorgalmasan gyakorlatoztak az engedelmisségben a keresztény aszkézis emberei. Kezdők is, haladók is, hősök is. Még az előjárók is fontosnak tartották saját engedelmisségi gyakorlataikat.

Lényeges volt mindig a lelkiéletben.

Legsajátosabb aszketikus nehézsége az értelemben van: engedelmeskedni akkor is, ha nem értem, ha képtelen vagyok belátni helyesgét. (Itt nem foglalkozunk ezzel tovább.)

e) *A test sanyargatása.*

Itt kezdődik a szorosán vett, vagyis legősibb értelemben vett aszketikus gyakorlatozás. Hétköznapi értelemben ezt tartották mindenkor sajátosan „aszkezis”-nek.

Az ide tartozó gyakorlatokban lesznek közvetlenül támadás tárgyai az érzékiség, rosszraajló ösztönök, a bűnös szenvedélyek.

A test sanyargatási területe roppant kiterjedt.

Az egyházi év ősi liturgiájába is bekerült ezekből a *böjt* és a *virrasztás*. Ma ezek már elvesztették régi szigorukat.

A katolikus jámborság jelentős aszketikus gyakorlataivá lettek: a Szentföldre, híres kegyhelyekre való *búcsújárás*. — A *remeteség*, vagyis világtól való elvonulás, a *magány*. Ezzel kapcsolatos, de a szerzetekben is nagy szerepet játszik a *hallgatás*. Kemény aszketikus megpróbáltatás ez, amikor huzamosan gyakorolják. A remeteséghez tartozott a *táplálkozás leegyszerűsítése* növényi, sőt nyers növényi anyagokra. Néha csupán gyökérre, levelekre, füvekre. S érdekes, nem ismerünk olyan adatot az aszketizmus történetében, hogy föltűnően is emiatt halt meg volna valaki. — Remeteszerzetekben megmaradt a *húsevés tilalma*, s a szinte egész évre kiterjesztett böjt. Pl. a karmelitáknál böjt van szept. 14-től Szentháromság vasárnapjáig.

Közismert s az Egyház évszázadai folyamán leginkább gyakorolt jelentős önmegtagadások: *önostorozás*, *cilicium* (szúrós drótöv, v. szőröv, esetleg szőrruha), a padozaton, ill. deszkán alvás, mezítláb járás rögös utakon vagy hidegben is.

Természetesen a keresztény aszketikus buzgóság számtalan módot talált még a test sanyargatására, amelyeket fölösleges részletezni. Olykor a pillanatnyi hevület nagylelkű elszántságában nagystílu lekek természetünket egészen megborzasztó tettekre is vállalkoztak, ha érezték, hogy ösztönösségük ellenkezik vele.

Egy-egy ilyen hősi önlegyőzés többet is ért nekik, mint egyébként hónapokra menő gyakorlatozás.

3. A fejlődési vonal

a) *A megállapodás felé.*

Mint az emberi életben előbb van a fiatalos hevület, aztán a lehigga-

dás, sőt előregedés, így van ez az aszkézis történetében is, akár egyenkint vesszük az aszkétákat, akár magát az egyetemes aszkézist az Egyházban.

Mennyit enyhült pl. a böjt, s most már az előregedés állapotában van.

Ez természetesen inkább hanyatlási, mint fejlődési vonal. Mégis tartalmaz fejlődési mozzanatokat.

A gyermek aktivizmusa, az ifjú hevülése nem föltétlen érték. Sokkal többet ér a férfi nyugodt, erőslelkű, egyvonalú, következetes munkája.

Az aszkézisban kristályosodást, megállapodást hoz létre a tapasztalás és a kor. Sajnos az újabb századok nagy anyagi kultúrája kényelmessé tette a keresztényeket is. Igen lemaradtak a középkor komoly aszkézisétől. Megkedvelték a puha életet. Sok a gyávaság. Kevés a hősiesség. Még az igénye is. Nincs meg a nagy vállalkozások lendülete.

A Jézus Szíve-tisztelet engesztelő tényei, szelleme és mozgalma javított valamit a helyzeten.

A jelen új kikezdésekkel kecsegtet. Kár, hogy nem éppen saját jószántunkból, hanem történelmi kényszerből.

b) A lényeges aszkézis felé.

A kezdő hevület és lendület kevésbé alkalmas a lényegszemléletre. Természetes tehát, hogy külsőséges marad.

Egyesek életében is, egyetemesen is: kezdéskor a külső aszkézis áll előtérben. Nagyon jó így is, hiszen a külső hibát első helyen kell eltüntetni és a külső fegyelmet haladéktalanul kell megteremteni.

Pontosabb azonban a belső aszkézis. (Ezek legfőbb tényeiről később bővebben.) Eleinte ennek is részlettényekre kell szétterjednie.

Megfelelő gyakorlat alapján a belső aszkézis részlettényei is *egységes* irányba fejlődnek tovább: a lélektani egyensúly, a képességek egymás között való harmóniája felé.

Ezen az alapon áll elő a tiszta szándék, az egységes célirány, s a szabadakarat egészértékű törekvése. Majd kezd bontakozni a hősieség is. — Mindez az *erőkifejtés* fejlődési vonala.

Van még értékesebb vonal: a szeretet kiépítésének vonala. Ennek aszketizmusa kissé homályos. Bizonyos, hogy jelentős tisztuláson (katarzis) kell átmennie az ember egész érzelmi világának, szenvedélyeinek, sőt bizonyos értelemben mélyebb ösztöneinek is. — Ide tartozik az a nagyjelentőségű megfordulás, amikor a küzdő ember önző összpontosítottságát átváltja tárgyi összpontosítottságra, vagyis szubjektívizmusa *objektíválódik*. A szeretet nagyértékű kibontakozása ugyanis csak az *értékek objektív világa* felé lehetséges. S arrafelé vannak határtalan lehetőségek. — Egészen a végtelen jónak teljes szívünk-ből, teljes lelkünk-ből és minden erőnk-ből való birtoklásáig.

Mély titok az a legbelső átváltódás. Talán az aszketizmusnak is legmélyebb problémája. Női természeteknél még nagyobb probléma (általában véve), mint a férfiaknál. Az ő természetük ui. erősebben hajlik a szubjektivizmusra.

Keresztény aszkézisünk történelmében mintha most olyan szakaszban élnénk, amelyben a legmélyebb vajúdasokon keresztül ez az objektívált isten- és emberszeretet bontakozik ki.

Ez lenne az egyháztörténelmi aszkézis csúcsa.

c) *A szociális korszerűség felé.*

Hogy korunk szociális kor, nagyon is világos. Hogy e szociális kor nagy igényeket támaszt, az is világos. Hogy ez igényeket betölteni nem egyszerű dolog, az nem kétséges.

A nagy probléma ott van, hogy mindenki *várja* (a legtöbben elég tétlenül) a szociális jólétet, az új boldog világot. Attól a mély emberi önzéstől pedig a vezetők nem tudnak megszabadulni, hogy ők első helyen akarják élvezni az új világ boldogságát, mindenesetre nem hajlandók föláldozni magukat érte — csupán mások javára.

Ebből a programból csak egy dolog maradt ki: az emberi önzés ellen való olyan küzdelem, amely a gyökérig lemegy, s ott lent az emberi szív és lélek mélyén, a legszemélyibb titkok világában, a legégyénibb megélés területén, a legzártabb magánügy hozzáférhetetlenségében — maga a szabad ember szabad jószántából vállalja és kezdi el a küzdelmet kisded önzései, majd az egész önzési bálványisten és annak uralma ellen.

Erre csak az vállalkozhat, aki Krisztus legszorosabb és elszánt követésére adta rá egészen magát.

Ez a legbelső és legreálisabb szociális átállás lényegében azonos az előbb vázolt objektíválódással.

Mínthogy pedig ez még az Egyházban is az esetek csupán kicsi hányadában sikerül, — az aszkézis szociális fejlődését reálisan így lehetne gondolni:

Becsületesen vállalni kell az alapelveket! Minden embernek kijár az emberi értékelés, sőt istengyermeki értékelés; haszon nélkül tenni jót, akár a legcsekélyebb mértékben is, mindig a rászorultság arányában, személyválogatást elkerülve, vállalkozni egy kis áldozatra is Krisztus szeretetéből az emberekért!

Tervszerűen kell gyakorlatozni! Vagyis naponta rágondolni. Nem hagyni ki a programból. Eleinte azon a területen lehetne gyakorlatozni, ahol valami baj van (ha van ilyen).

A fölszint el kell mélyíteni! Először is *imával*, hogy a jótett hasson le a szívek mélyére, és a szabadakarat megindításán keresztül legyen örökkétartó jelentősége.

Tiszta szándékkal, hogy Istennek is egészen tetsző lehessen, s jó-

tettünket azonosítsa a Saját Jóságával. Egy kis *vezeklés* nyomatékolásával, hogy a testvérben legyen, ami törölgeti a bűn világát.

Igy képződik majd ki a mélyben a valódi szociális lélek, amely leg-reálisabb talpköve lesz egy jobb világnak, de egyben legszebb virágzása, sőt gyümölcsbe érése a keresztény aszkézisnak — Krisztus Szíve szerint.

4. Intézményes gyakorlat.

Minthogy más helyen lesz még erről szó, ha nem is lényegesen az aszkézis szemszögéből, azért itt csak röviden emlékezünk meg arról, hogy az aszketikus gyakorlatok az Egyházban intézmények alakjában rögzítődtek.

Legkorábban voltak a szűzek közösségei, akiknek felelős vezetői féltették erőnyeiket, s emiatt az egyházi élet elindulásakor már hamarosan állandó keretbe illesztették ezeknek életét.

Aztán bontakoztak ki a közös remeteségek, majd lazább szerzetesi testületek, s végül Szent Benedeknél megjelent egészen fejlett formában a nyugati szerzetesség, amely jól átgondolt, szervezett, szabályozott keretbe fogta az egyesek aszketikus törekvéseit, s minthogy ezeket a szabályokat a római szentszék is jóváhagyta, azért a leghitelesebb formában, egyéni tévedésektől mentesen, a kölcsönös ellenőrzés és a testvéries kölcsönös támogatás szellemében indulhatott el az aszketizmus legkiforrottabb alakja: a szerzetesség.

A szerzetesség van hivatva arra, hogy mindazt az értéket, amely az aszketizmusban rejtve van, valósággá érlelje.

Amit a fejlődési vonalnál végső eredményként említettünk, annak lehetővé tétele és megvalósítása különösképpen is a szerzetesi intézmények föladata.

Minél inkább tudja biztosítani egy szerzet, ill. egy-egy szerzetesi kisebb család teljes fegyelmét és aszkézise becsületességét, annál inkább elindul ott az egyesek lelkében a nagy átváltódás, és pedig a hármass fogadalom útvonálán. (Erről később bővebben.)

Szerzetesi intézményeink teljesértékű aszketizmusán fordul meg az Egyház mai korban való kibontakozása és hatalmas feladatainak betöltése.

I. Indítóokok

1. Történelmileg ható okok

a) Az ősi büntudat.

Az emberiség büntudattal járta sorsa útját. E büntudat legősebb öröksége is volt, de saját szerzeménye is, hiszen nemcsak Ádámban bukott el az embertermészet, hanem az egyedek is buktak. — Minél szellemibb volt egy-egy pogánynak is öntudata, annál világosabban élte meg önmagában az ellentétet: a helyes és helytelen, a jó és rossz szembenállását és küzdelmét — s minél jobb volt lelke, annál inkább készítette érezte magát arra, hogy küzdjön rosszrahajló természete ellen, fegyelmezze azt, ha kell, kemény kézzel és eszközökkel is.

Ez az ősi vonás élt a kereszténységben. Habár a büntudat lényegesen enyhült, mert a megkeresztelték Krisztus megváltásában részesültek, tudták mégis, hogy az emberi természet rosszrahajlása megmaradt.

b) A keresztények hivatása.

A keresztény új öntudata, nagy vállalkozása, fönséges világnézete az első századokban a *keresztség* szentségének értelmezésével és értékelésével volt életerős kapcsolatban (amint az egyedül helyes). Ebben volt kifejezve tárgyilag is, alanyilag is az új életszemlélet és új élet. Erre esküdött föl a keresztény és pecsételtette meg lelkét a Krisztussal kötött örök életszövetség jelével. Ennek az új életnek a keresztesség szemlélete, fogalmazása és a benne megjelölt feladat szerint egészen sajátos stílusa és teendője volt: 1) Ellentmondani a sátánnak és minden pompájának, 2) Krisztussal együtt meghalni a világnak, 3) a feltámadás diadalmas szellemében élni az új életet az újszövetség, az evangélium magas erkölcsi színvonalán, 4) így nőni meg Krisztus teljeskorúságáig.

A keresztesség értelmezése a szertartási szövegen kívül legvilágosabb Szent Pálnál. Sem a szertartási szöveg, sem a szentpáli fogalmazás nem hagy semmi kétséget az iránt, hogy a keresztességben Krisztussal kötött életszövetség, Krisztus életének mintájára, hősies küzdelem és bajvívás az örökké tartó isteni élet győzelméért.

De nemcsak a tan, hanem az élet is megtanította az első keresztényeket erre az igazságra. Megélték magukban is, közösségileg is, hogy a keresztesség nem alakította át bűnre hajló természetüket. Ma-

radtak a hajlamok, ösztönök, szenvedélyek, csak velük szembeállt a keresztség és bérálás erejében Krisztus *atlétája*. Maradt pedig mindenekelőtt a világ csábító és erőszakos régi jellege, amellyel szemben csak a hősi lemondás győzhetett.

c) Az *Eszmény*.

A keresztyénység, christianizmus: Krisztus-egység, Krisztus-követés, Krisztus életének élése. Minél keresztyénibb valaki, annál inkább Krisztusban él. Krisztus életének hangsúlya, stílusa pedig kétségtelenül a betlehemi születés szegénységével kezdődő és a kereszt haláltusájában befejeződő hősie, legmagasabbrendű aszketizmusban van.

Öntudatos keresztyén nem tudja, nem is akarja megkerülni ezt a stílust. A keresztyén az aszkézis eljegyzetteje.

Másodlagos, relatív eszményként szerepeltek az egyháztörténelemben az aszkézis számára a szentek. Ezekben sokszorosodott és világosodott meg kézzelfoghatóan a krisztusi példa az aszkézis vonalán. Nagy hatók a keresztyénekben a szentek aszketizmusa.

2. Közvetlen megélésünkben működő okok

Kezdjük legalul.

a) *Egészség*. — Olyan indítók ez, amellyel szemben átlag minden ember fogékony, különösen pedig az, aki már az ellenkezőjét tapasztalta. Az egészség céljából sok önmegtagadást, sok komoly aszketikus gyakorlatot hajlandók, sőt kénytelenek is vállalni az emberek. Itt nincs egyéb teendők, mint a természetes életösztönnek ezt a megnyilatkozását fölhasználni a keresztyén aszkézis javára. Nem is kell sok ehhez: legyünk a kegyelem állapotában és védjük ki az egészség ápolásának túlzott és ferde szándékát, úgyszintén kevésbé józan gyakorlatait.

Az egészséggel látszólag ellentétben álló fordított módszerrel is sokat használhatunk végeredményben magának az egészségnak. A keresztyén aszkézis egy kis hősieiségével tegyük egészségünket egészen Isten kezébe és ne gyakoroljuk lépten-nyomon a félelmet vele kapcsolatban. Esetleges betegségek föllépésekor ajánljuk meg magunkat akármire — szintén Isten kezébe. Félelmünk esetleg egészségünk és életünk elleni merényletnek tünteti fel ezt a megajánlásunkat, pedig nincs ennél jobb orvosság testünk és lelkünk számára, nincs erősebb támpontja egészségünknek, mert a belső megnyugvás, a lélek és az idegek békéje lesz ennek gyümölcse, ami pedig szakértő orvosok szerint sokszor többet jelent, mint maga az orvosi beavatkozás.

b) *Tisztesség*. — Alig van ember, aki semmit sem adna saját tisztességére, becsületére, esetleg már meglévő jó hírnevére. Ilyesminek a

fönntartása azonban nem megy magától. Sok önfegyelmezésre, az emberi ösztönök gondos felügyeletére, nagy körültekintésre van szükség egyes cselekedetekben is és az egész életnek viselkedésében, magatartási stílusában. Gyakorolta ezt rengeteg ember ezen a földön kereszténység nélkül is. Pedig azok komoly aszketikus gyakorlatok. Kereszteljük meg ezt a hajlamot, kb. ugyanúgy, mint az előbbire vonatkozólag mondtuk.

c) *A belső rend igénye.* — Van bizonyos párhuzam, ha nem is azonoság külső és belső világunk között. Alig van ember, aki bármilyen nagyfokú rendetlenséget hajlandó volna önmaga körül eltűnni. A legtöbb ember pedig kisebbfokú rendetlenségeken is fönnakad. És szép számmal vannak emberek, főleg nők, akik nem is bírják elviselni a rendetlenségeket anélkül, hogy mindjárt hozzá ne lássanak a rendezéshez, a tisztogatáshoz, kezük alatt hamarosan ragyognia kell mindennek! — Valahogyan így van ez belül a lélek világában is, habár a személyeket tekintve nem azonos a párhuzam a külső rend igénye és a belső rend igénye között.

Minél inkább öntudatosodik valaki keresztény megfontolásokkal és lelki étellel, főleg pedig minél inkább imádságos lesz és lelkét eltölti Isten kegyelmének világossága, annál élesebben meglátja lelkében is a rend hiányait, a hibákat, a foltokat, a szennyet, sőt lassan a porszemeket is.

Nagyszerű motívuma ez a komoly aszketizmusnak. Jelentősen fokozódik az istengyermekség öntudatával és Krisztus szeretetével. Nehéz volna az ilyen személynek Krisztust fogadni szívébe, ha ott nincsen rendben minden.

d) *Jellemességi igény.* — Nem azonos az előbbivel, de annak alapján könnyen fejlődik. Lesz erről még bővebben szó, azért itt csak annyit, hogy az etikailag egészséges emberben igen erős tud lenni ez az igény még akkor is, ha nem keresztény. Ugyanakkor ez igény kielégítéséhez, illetve a jelenség fönntartásához sok aszketikus gyakorlat kell, nem ritkán hősies gyakorlat. Nagy előnye aszkézis szempontjából a komoly jellemigénynek, hogy könnyedén vállalkozik a hősies teljesítményekre is. Igen rugalmas.

A keresztény aszkézisben nagyszerű motívum. Fordítsunk is komoly gondot rá. Elsősorban azzal, hogy mi keresztények is őszinte, mély igényt hordunk lelkünkben a jellemességre vonatkozólag. Ezt azért kell hangsúlyoznunk, mert a lelkiélet művelői igen gyakran fönt kezdik és bizony megeshetik, hogy alulra el sem jutnak. Pedig tragikus, ha az ilyen alap hiányzik.

e) *Büntől, büntetéstől való félelem.* — Természetes vonalon, a kereszténységen kívül is van aszkézisre ösztönző értéke, azonban sokkal

inkább a kereszténységben, ahol a bűnnek roppant jelentősége és az örök büntetésnek megrázó ereje lényeges indítékul szolgál az emberi ösztönök, szenvedélyek fegyelmezésére. — Használjuk fel ezt a motívumot akkor is, ha nincs közvetlen bűnvesztély. Sok szent is igen szívesen elmélkedett a pokolról. Nagy Sz. Teréz életszentségére roppant hatással volt, amikor egy látomásban Isten megmutatta neki az ő helyét a pokolban. (Ahová ti. jutott volna halálos bűn esetén Isten irgalmának híján.)

f) *Az örök javak érdemlése.* — A keresztény élet az örök érdemszerzés roppant lehetőségével rendelkezik. Krisztus egy pohár vízzel, mint jótékony tettel kapcsolatban (ez a zsidóknál szárazság idején nem volt kis dolog) örök jutalomról beszél. Sok kereszténynek van érzéke az örök jutalmak iránt. Ilyeneknek igen hatékony motívum lehet aszketikus tények gyakorlására.

g) *Jézus szeretete.* — Itt arról a szeretetről van szó, amely már fölmelegítette a szívet, sőt lassan az élet és cselekvés lángjává gyúlt benne. Ez a szeretet akkor is áldozatokra készítetne, ha Krisztus maga nem hozott volna nagy áldozatokat értünk, mert a szeretetnek az áldozatos szolgálata a törvénye. De hát Krisztus szeretetének is ez volt a törvénye, s Ő Maga meghozta a legvégső áldozatot is érettünk, odaadta életét. Az áldozatos szeretet tehát csodálatos lendítést és kitüzesítést kap Krisztus szeretetének eszményi példájától.

h) *Közvetlen példák.* Roppant jelentőségű motívum a körülöttünk kemény lélekkel gyakorolt aszkézis. Ha egy kis becsületesség van bennünk, nehéz ellenállni vonzó hatásának.

3. Társadalmi okok

a) *Viselkedési műveltség.* — Nem kell nagy képzettség ahhoz, hogy magában hordozza valaki az igényt ilyen és hasonló emberi nyilatkozatokra: Ez rendes ember, ez jólnevelt gyermek, ez művelt, ez jómodorú, ez tapintatos, ez ismeri az etikett szabályait, ennek megvolt a gyermekszobája, stb. Vagyis az átlagember igen sokat ad arra, hogy őt művelt embernek lássák és ezért mások szeme előtt meg is hoz szinte minden áldozatot, ill. elvégez minden önfegyelmezést, ami az ő hozzáértése szerint szükséges. Minél műveltebb pedig valaki társadalmilag, nemcsak annál több önfegyelmezési szempontot vesz észre, hanem annál inkább megéli annak igényét is, hogy a műveltség nemcsak kirakat, nemcsak ruha, hanem akkor valódi, hogyha a belső tartalomnak, sőt az egész személyiségnek vetülete, kisugárzása. Hatalmas motívumrendszere tehát az aszketikus gyakorlatoknak. Csak meg kell keresztelni ezeket is saját kereszténységünkkel: Krisztus-viszonyunkkal, tiszta szándékunkkal, a műveltségi balfogások (ezekből is akad elég)

türelmes elviselésével és főleg bizonyos szerénységgel és természetességgel, amely az érett műveltségnek mindenkor velejárója, a keresztény műveltségnek pedig, ha nem is érett még, követelménye.

b) *Közösségi feladatok.* — Léven az ember társas lény, sohasem kerülheti meg azt, hogy valamelyes közösségi feladatot ne kellene vállalnia. És minél inkább emberies valakinek a gondolkozása, annál inkább érzi, hogy kollektív szellemre, testületi érzületre kell szert tennie, az embertestvériség bizonyos szolgálatait kell vállalnia. Nagyarányú történelmi kiképződése ennek a kereszténységen kívül, sőt vele szemben: a szabadkőművesség. A kereszténynek méginkább éreznie kell, hogy hivatva van testvériségre, közösségi tények készséges gyakorlatára.

Ezekhez nem kis önlegyzés kell. Aki igazi keresztény akar lenni, annak vállalnia kell ezeket, Viszont főnséges motívum a keresztény testvériség és annak Krisztus szemében való nagy hordereje.

c) *Szociális korigények.* — Volt már előbb is szó róla. Itt csak annyit, hogy nekünk, Krisztus követőinek igazán első helyen illik szociálisnak lennünk. És nemcsak illik, hanem rajtunk van a legsúlyosabb felelősség is korunk keresztény vagy kereszténytelen irányban való haladásáért. Roppant felelősség ez, amelyből az egyeseknek kijutó rész sem elhanyagolható tétel örök számadásainkban. — Aki pedig szociális, annak sajátos érzéke is van a részletek iránt. Viszont ez számára az aszkézis rengeteg apró gyakorlatát jelenti. Bárcsak ne torpannának meg ezek a szociális lelkek.

d) *Egyházunk és a kereszténység becsülete.* — Idevesszük ezt is, mert nagy botránya az emberiségnek, ha látják a keresztények bűneit, lelkiismeretlenségeit, jellemtelenségeit, talán egészen primitív becsületesség-hiányait és kötelességmulasztásait. Értsük meg jól, hogy Egyházunk és a kereszténység becsülete forog itt kockán. Sőt Krisztus becsülete, hiszen Övé ez az Egyház és ez a kereszténység. — Hozzuk meg azért a szükséges és illő önlegyzés áldozatait olyan körülmények között is, amikor egyébről nincs szó, csak arról, hogy ha ezt nem teszem, vagy másként teszem, Egyházunk és a keresztény vallás becsületét sértem.

4. Végso okok

Ismerősek az „utolsó dolgok”: halál, ítélet, pokol és mennyország. Mindegyike egyenként is igen nagy indítéka a keresztény aszkézis gyakorlatainak, főleg azokon a pontokon, ahol az önmeztagadás hiánya, ill. valamely szükséges gyakorlat elmulasztása bűnhöz vezethet. — Pillanatnyi és könnyű, — mondja Sz. Pál, — és hozzát teszi, hogy számba sem jöhet az, amit itt e földön nehézségekben, keresztviselésekben

gyakorolhatunk, ahhoz képest, ami örök viszonzásban vár reánk. Sz. Alajos halála után úgy nyilatkozott az egyik szent látomásában, hogy nem gondolta akkora jelentőségűnek az önmegtagadásokat az örökkévalóság számára. De nemcsak odaát a mennyországban, hanem már a halálban is szinte túlboldogítóan éli meg a keresztyény, hogy fölhasználta az önmegtagadások kínálkozó alkalmait, vagy legalábbis nem mulasztotta el kötelező tényeit. — Mekkora vigasztalás lesz ez az ítéletben is az örök Bíró előtt! — Nem is szólva a pokolról, ahol ilyen irányú mulasztásaink döbbenetes súllyal gyötrik a lelket.

E motívumok szellemében és erejében alakul ki az aszkézis lélek-tana, hangulati színezettsége és szilárdsága, főleg az egyedileg hatékony motívumok helyes csoportosításából, rendszerével, s ezek alapján az akarat odaadásán fordul jelentősége.

II. A gyakorlás módszere

1. Önismereti alapon

Még akkor is, ha alkalmas lelkivezetője van valakinek, fontos az önismeret. Maga a lelkivezető is, ha tervszerűen jár el, mindjárt kezdetben igyekszik önismeretre vezetni növendékét. — Nem lehet csak úgy vaktában aszketizálni. Mint ahogyan nem lehet orvosságokat sem, sőt még erősítő tápszereket sem csak úgy vaktában szedni.

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy mindaddig nem kezdek semmit, amíg nincsen teljes önismeretem. Így aligha kezdem el valaha, mert teljes önismeret nemigen létezik ezen a világon. Nem a teljességről van itt szó, hanem bizonyos lényeges önismereti tényekről. Az első kérdés: mi a főbajom? Ezt tudnom kell. S aztán hogyan aránylanak ehhez a többi bajaim. Aztán tudnom kell, mik erre a valódi ellenszerek. S milyen mértékben kell azokat szedni.

Legfontosabb pedig az *elv*, hogy amilyen mértékben képes vagyok, önismereti alapon mozogjak. Ha sem alkalmam nincs, sem értelmem nem nagyon képes arra, hogy legalább alapvető önismeretre tegyek szert, elégedjem meg a tiszta szándékkal, hogy én Isten akarata szerint akarok aszkézist gyakorolni, s aztán amit imáim alapján világosan helyes gyakorlatnak látok, az tegyen nyugodt lelkiismerettel.

2. Alkalmazkodás

Az aszkézisben sokféleség, de egyben nagy rugalmasság is van. Anélkül, hogy lényeges szerepét elvesztené, képes mindenféle alanyokhoz alkalmazkodni. Kell is ez, mert a célt csak azon az alapon lehet

elérnie minden embernek, amelyet adottságai és körülményei jelen-
tenek.

Alkalmazkodnia kell az egyedi aszkézisnek az egyedi természethez,
az egyedi hivatáshoz, előjáróhoz, lelkivezetőhöz, kegyelmi indítások-
hoz, és ha szerzetben él valaki, mindenképpen a szabályokhoz és a
kialakult szokásokhoz.

A módszernek problémája ebből a szempontból nem az, hogy az
aszkézis objektíve képes-e mindeme szempontok szerint alkalmazkod-
ni, mert ebben nincs probléma, hanem az alanyi helyes látásban. Éppen
azért legjobb, ha *engedelmességi* alapon, hozzáértő lelkivezető ítélete
szerint igazodik el a keresztény az alkalmazkodás nagy szempontja
irányában. Azért is lényeges az engedelmesség, mert az emberi ter-
mészet titkos hajlamával könnyen ráveszi az értelmet és akaratot
arra, amit az ösztönök ill. bűnre hajló szenvedélyek, vagy legegyszerűbb
formában a kényelemre hajló vagy az erőltetésektől irtózó lelki alkat
igényel.

3. Organikusan

Az utóbbi idők irodalmában az aszkézissel kapcsolatban szívesen
hangoztatják az „organikus” szót. Azt akarják mondani, hogy az asz-
ketikus gyakorlat kapcsolódjék pontosan a fejlődésnek ahhoz a foká-
hoz, a léleknek ahhoz az állapotához, amelyben éppen van. Itt tehát
az aktuális állapot pontos ismerete a fontos. Alapvetően pedig a képes-
ségeknek az a belső természete, amelyhez életszerűen kapcsolódnia
kell az aszketikus gyakorlatnak, mint valami beoltásnak. Organikus
szempontból igen fontos az időbeliség is. Pl. télen hiába végez valaki
oltást.

Fő kérdések a módszer organikus jellegénél: mit? mennyit? és
mikor?

Itt az okosság szerepe döntő. Még ha engedelmességi alapon áll is
valaki, neki magának kellő okossággal kell megítélnie ezeket a mélyebb
és diszkrét szempontokat. A legkevesebb az, hogy képességei és lélek-
tani tényei aktuális állapotát okosan tudja feltárni. Meglepő az még
igen egyszerű lelkeknél is (világi műveltség szempontjából egyszerű
lelkeknél), hogy igen pontosan tudják fölfedni aktuális állapotukat, ha
valóban tiszta szándékkal és a Szentlélek iránt való hűséggel élnek
lelkiéletet.

4. A célirány és a végső mérték

Mindenekelőtt van *kötelességeink teljesítése*. Képességeinkhez mér-
ten minél teljesebb betöltése. Aszkézisünk helyességének, főleg okos-

ságának itt mindjárt könnyen le lehet vizsgáznia.

Nagy feladat a *jellemtökéletesítés*. Kötelességeink teljesítése mellett ennek semmiképpen sem szabad elsorvadnia, hanem ellenkezőleg a kibontakozás felé menetelnie. Maga a kötelességteljesítés lényeges támpontot nyújt a jellem tökéletesedéséhez.

Lényeges nagy földadat a *Jézus-követés*, hiszen a keresztény aszkézis főként innen forrászik. Nem jelent ez szükségképpen új, főleg pedig nagy területet. Az aszkézis egész területét ebbe a végső célirányba lehet és kell állítani. S az egész területre ráhullanak ennek az egységes ragyogó szempontnak és célnak sugarai.

Az így fölvázolt módszer gyümölcse lesz az egyedileg eltalált, helyes, okos, igazán Isten szándéka szerint való aszkézis.

III. A problémák föloldása

Nagyobb problémák:

1. Testi gyöngülés

Minthogy lélektanról van szó, nem a testi szempont itt a fontos, hanem a gyöngüléssel összefüggő idegyöngülés, érzelmi feszültség, hangulati eltolódás, sőt esetleg patológus nyugtalanság, vagy egyéb beteges tünetek.

A testi gyöngülés nem védhető ki teljesen az aszkézisben, habár nem tartozik szükségképpen a dolog természetéhez. Hiszen az egyetemes aszkézis testi egészség és élethosszabbítás szempontjából is sokat használt az emberiségnek. Ha az aszkézis módszere helyes lélektanilag is, akkor nem lehet szó oktan öngyöngítésről.

Az idegesség, érzelmi feszültség, stb., főleg pedig a patológus jelenségek szintén nem védhetők ki teljesen. De nem azonos okból, mint a gyöngülés. Valamelyes gyöngülés a testi erőkben komoly önmegtagadások alapján következményképpen áll elő, de nem idegesség vagy patológia. Mégsem védhető ki az utóbbi sem teljesen, ha már előbb megvolt a szervezetben legalább csírája, mert bizonyos testi gyöngüléssel kapcsolatban az egyedben meglévő adottságok és lehetőségek könnyebben bontakoznak ki. Így van ez a fertőzés veszélyénél, ill. a kórokozó elősídiék elhatalmasodásánál is a szervezetben.

Van-e itt megoldás?

Kétségtelenül már a módszerei meggondolásnál nagyon tekintettel kell lenni arra, hogy a testi erők mennyit bírnak el *jól*, nem pedig a kimerülésig. És méginkább tekintettel kell lenni arra, van-e az egyedben alap patológiára. Ha igen, a lehető legmérsékeltebb aszketizmus felé lehet csak irányítani, amely őt egészségesebbé teheti, nem pedig betegségi veszélybe sodorja.

Ki nem számítható, vagy akármilyen okok miatt ki nem számított ilyen nehézségek fölmerülésénél maradnak a következő szempontok:

Először is a földi próba ideje mindenképpen keresztes a test számára, melynek sorsa amúgyis a feloszlás. Kényelmes étellel és testhízlalással lehet hogy még addig sem élnek, mint így, és még kevésbé volnék egészséges. Ez nagyon komoly lehetőség. Hitem pedig azt mondja, hogy adjam meg magamat teljesen Isten akaratának. Amit Ő jónak lát, tegye rám nézve. Krisztus keresztyével kapcsolatban pedig: vállalom keresztyének rámeső részét! Ha imádságos lélek vagyok, akkor ezek a magatartási szempontok még sokkal inkább fönntartanak gyöngülésem ellenére is, mint ha a gyöngülés és ezen aszketizmus nélkül élném életem.

2. Voluntarizmus

Az aszkézis kétségtelenül erő kifejtés, akarati alapon, s minél inkább előrehalad, annál erőteljesebb akarati magatartást biztosít. Mint ilyen, igen könnyen forrása lehet bizonyos cselekvő láznak, tevékeny nyugtalanságnak, merev és görcsös önakaratnak, ső kevésységben is elfuladhat; a magasabb kegyelmekkel szemben pedig elakaszt. Külön felelünk e szempontokra.

a) Aktivizmus

Nem szükségképpen hozza ezt létre az aszkézis. Főleg nem az Isten akarata szerint jól eltalált aszkézis. Természetesen nagyon könnyen beleesik ebbe a hibába a komolyan vett és nem kellően okos aszkézis. *Elvileg* pedig az aszkézis mint erő kifejtés természetesen alátámasztja az aktivizmust.

Akinek ilyen problémája van, hogy nála a cselekvés kissé túlteng, vagy elfajul, az helyes módszerébe iktassa még be a teendőt, hogy ezt a veszélyt ellenőrizi és kiküszöböli. Ez nála a helyes aszkézis egyik lényeges tétele.

b) Önakarat

Bizony a sok akarás és nagy akarás erős önakaratra vezethet, hiszen részben mindenkor önakarat. Az aszketizmusnak főleg kezdetén nehéz annyira Isten akaratához simulnia, hogy önakarata szinte föloldódik Isten akaratában. Ez már a tökéletesség állapota, nem kezdeti jelleg. Kétségtelen tehát, hogy ez a veszély fönntforog. Hiszen az aszkézis mélyén is az van, hogy ha akarok, képes is vagyok sok mindenre.

Kivédése elsősorban a krisztusi nagy elvvel történik, hogy ha megtettünk mindent, akkor is haszontalan szolgáltnak tartjuk magunkat. Aztán bizonyos egyenlítést, egyensúlyozást végezhetünk magunkban: nagy önbizalmunkat valamelyes bizalmatlansággal gyöngítjük, a munka lázát fegyelmezővel és pihenéssel, erőink feszítését Istenre és

kegyelmére való hagyatkozással. Különben, ha szándékunk tiszta, Isten előbb-utóbb segíteni fog keresztekkel, amikor módunkban lesz a cselekvés láza helyett a küzdelem és türelem hűvös légáramát megtapasztalni.

c) *Merevedés*

Igaz, hogy a Szentlélek adományaihoz, a magasabb kegyelmekhez bizonyos belső béke, az alázat csöndje szükséges, de az is bizonyos, hogy már ezek felé is jelentősebb kegyelmek kellenek. S ezek a kegyelmek lehetségesek, ha előbb is Isten akaratát kereste a lélek.

Egyébként a magasabb kegyelmekkel szemben az önakaratú erőlködés szellemében bizonyos megmerevedés könnyen lehetséges, de ennek föltétele lesz mindenkor, hogy valami hiba van a *tiszta szándék* és a *valódi aszkézis* gyakorlata körül. — A lényegét tehát az aszkézisben sohasem szabad feledni.

+

A problémák föloldásából áll elő az aszkézis lélektani *egyensúlya* és teljes alkalmassága arra, hogy egészértékű lelki fejlődés épüljön föl rajta.

Az aszkézis gyakorlataiban egységes központi tény: az önfegyelmelés. *Célja* egyéniségünk ösztönös léteitényeinek rendezettsége, emberhez méltó volta és az örök életre való alkalmassága. *Tárgya* pedig minden emberi magatartás.

Külső és belső léteitényeink szerint két főcsoportra osztjuk az aszkézis gyakorlatait: külső és belső gyakorlatokra.

Ezeknek is csak legfőbb, legszembeötlőbb egységeit vesszük közismert érzékek, képességek szerint.

1. Látás

Ez a legszellemiesebb külső érzékünk. Talán legjelentősebb is a külső érzékek között.

Az aszkézis szempontjából azért fontos terület, mert külső ismereteink leginkább a szemén keresztül jutnak lelkünkbe. A szem és a szív különösen is szoros kapcsolatban van egymással. A legtöbb kísértés a szemén keresztül jön a lélekbe. A látás által szerzett képet a képzelet földolgozza, kiszínezi és az érzelmek számára gyűjtőanyaggá alakítja. Rengeteg bűnnek és bukásnak bevezetője a látás.

Természetes tehát, hogy értelmünkkel és akaratunkkal a látás érzékét gondolni kell. Elsősorban fegyelmezni, vagyis elvonni mindannak szemléletétől, ami a lélekre és örök üdvösségünkre hátrányos.

Személyek szerint nagyon különböző a veszély, amely a szemek útján tör a lélekbe. Vannak azonban általános veszélyek, amelyekre nézve mindenkinek fegyelmezettséget kell gyakorolnia. Ilyen elsősorban a szexuális terület. Egy Szent Alajos is, habár életrajzi adatai szerint valószínűleg sohasem volt ilyenirányú kísértése, egészen föltűnően fegyelmelte tekintetét. A spanyol királyi udvarban mint apród sohasem nézett a királyné arcára, még édesanyjával kapcsolatban is roppant szemérmes volt tekintetében. Szent Alajos úgy szerepel az Egyházban a férfiszentek között, mint a tisztaság eszménye. Kétségtelenül roppant fejlett volt nála ez az óvatosság és gond, amellyel nemcsak látásban, hanem életének minden ilyen vonatkozású tényében fegyelmelte magát. — Női szűzi szenteknél természetesen még gyakoribb ez a magasfokú érzékenység és fegyelmezettség.

Az átlag-kereszténynél nem kíván az aszkézis a szemekre nézve rendkívüli fegyelmezettséget, hanem csak annyit, hogy bűnös vagy bűnveszélyt jelentő nézésekben tagadja meg magát. A megtagadás komolyságához hozzátartozik az, hogy a nézés közeli veszélyét se engedje

meg, tehát pl. ne menjen olyan helyre, ahol ilyen veszély forog fenn. Szorosan idetartozik az a gyakorlat, hogy valaki nem jártatja tekintetét folyton körül, nem akar látni mindent, főleg kutató pillantásokkal, nem akar az utcán mindent megnézni, minden arcot jól megfigyelni, stb.

A szemek szerénysége igen értékes jellemtény és fontos keresztény erénygyakorlat. Nem követeli azonban ez az erény, hogy folyton a földet nézzük. Sok mindent láthatunk és nézhetünk olyan nézéssel és látással, amelyből az aszketikus fegyelem és kegyelmi lelkület érzékenysége folytán hiányzik a bűnre hajló természet, az érzéki látnivalókat és a világ minden pompáját élvező ember ösztönös kielégülése.

Ártatlan, szép dolgok erkölcsileg kifogástalan szemlélését illetőleg teljes szabadsága van a léleknek. — Az aszkézisnek azonban jelentős szabad területét nyújtják ezek is. Az ilyen ellentmondásnak, áldozatnak nagyon sok példáját találjuk a szentek történetében. — Ha valaki ilyen irányban kegyelmi indítást érez, jó ha megbeszéli gyóntatójával, ill. lelkivezetőjével, mert kétségtelen, hogy a keresztényi értelemben is kifogástalan szép dolgok, főleg pedig vallásilag értékes esztétikai képek jelentős nevelő tényezői az ember kedélyvilágának és egész belső érzületének. Ez pedig az aszkézisben is igen fontos szempont.

2. Az ízlés

Nagyjelentőségű a keresztény életben az ízlés érzékének fegyelmezése, ill. szabályozása.

Belső összefüggés van az ízlés élvezeti tényei és a belső érzéki ösztönök között. Ezért a Szentírás is főképpen az evésben és ivásban való mértéktelenségnek tulajdonítja a lelki romlást, különösen pedig a tisztátalanságot.

Az evésben és ivásban a fegyelemnek, a mértékletességnek szabályát a cél adja meg. A táplálkozásnak az a célja, hogy az ember testi erői rendben legyenek és egészsége alkalmas legyen feladatainak betöltésére. Ehhez kell szabnunk magatartásunkat

a) a táplálkozás *menyiségét* illetőleg. Annyit együnk és igyunk, hogy állapotbeli kötelességeinket jól tudjuk teljesíteni. Amíg egészséges valaki, ritkán szenved a mérték túllépésétől, habár talán gyakran túllépi a mértéket. Hozzáértők véleménye szerint az emberek általában jóval többet esznek, mint amennyire szükségük van. Főleg ha jómódban élnek és jó konyhát tartanak. Azért a legtöbb ember, sőt keresztény is, ritkán esik abba a hibába, hogy a szükséges mértéken alul marad. — Az emberi történelem közismert ténye, a bűjt, egészségi szempontból — éppen az említett túlzott táplálkozás miatt — igen előnyös.

b) Táplálkozásunk *minőségét* illetőleg az önmegtagadásnak a legtöbb ember életében tág tere nyílik. Vagy azért, mert nem állnak rendelkezésére a neki legizletesebb ételek, vagy azért, mert rendelkezésre állnak. Ez utóbbi esetben, ha keresztényi fegyelmet akar gyakorolni, az emberi természet mohóságát is, de azonfelül magát az élvezési ösztönt kell korlátok közé szorítania.

Ínyencség, válogatás ételekben, italokban igazán nem illik a keresztényhez, de pusztán emberi szempontból is elpuhultságra vall és melegágya az érzékiségnek.

Gyakran megesik, hogy aszkézist gyakorló személyek, szerzetesek is, éppen a lemondás gyakorlatai folytán még élénkebb érdeklődést tanúsítanak az ízletesebb táplálkozás iránt, mint ha aszkézist egyáltalán nem gyakorolnának. Ez is azt mutatja, hogy komoly gondot kell fordítani táplálkozásunk fegyelmezettségére, a minőséget illetőleg is.

c) Jelentős önmegtagadást lehet gyakorolni az evés, ivás *módjában* is. Itt első helyen jön tekintetbe az illemszabályok megtartása. Az aszketikus önfegyelmezés kitűnő iskolája ez, ugyanakkor a kereszténységet, ill. a keresztényt műveltségi szempontból is előnyösen állítja be.

Összefoglalva: az emberi természet az önfenntartás roppant ösztöni erejével tör érvényesülésre az étkezés területén. Sok élvezetvágy, erős érzékiség (nem szexuális) és önmagát a társas étkezésben mások előtt biztosítani akaró sok önzés érvényesül az emberek, még a keresztények étkezésében is. Nagy emberi kultúra a hibátlan, okos, fegyelmezett, illemes és főleg az asztaltársakkal szemben igazán testvériesen figyelmes és előzőkeny étkezés. Rengeteg erényt lehet ezen a területen gyakorolni. És nagyon is szükséges ez a gyakorlat. Amíg valaki önfenntartási ösztönének ezeket a megnyilatkozásait nem rendezte el teljesen, addig művelt embernek sem számíthat, nemhogy kereszténynek.

3. A tapintás

A tapintás érzéke a test egész felszínén szétterjed, s éppen ezért folytonos érintkezésben van a dolgokkal. Sajátos veszélye abban van, hogy a bőr felületén szétterült érzőidegeknek a tapintás által keltett érzései, élményei nemcsak az érzéki élet jelentős elemeit alkotják, hanem szexuális jelentőségük is nagy. Ez utóbbi jelentőségük a látásnál is nagyobb.

A keresztény aszkézis egészen komoly tétele tehát a tapintás, érintés fegyelmezettsége. Minél tartózkodóbb valaki e tekintetben, — természetesen józan határok között, — annál helyesebb. Főleg másneműek érintésében, még ha rokonság, barátság, játék vagy tréfa címén törté-

nik is, legyünk nagyon tartózkodóak. Maga a kézfogás is alkalom lehet érzéki engedményekre, sőt bűnös indulatokra. —

Ebből persze nem az következik, hogy az ember megmerevedjék, hanem az, hogy a keresztény okosság mértékén túl semmit ne engedjünk.

Pozitív irányban egészen nagyarányú vezeklési gyakorlatokat lehet végezni éppen a tapintás érzékével kapcsolatban. Így a legjelentősebb és legismertebb önmegtagadási gyakorlatok, amilyen az ostromzás, cili-cium, kemény fekvőhely, hidegnek, melegnek elviselése, a test külső felületével, ill. a tapintás érzékével kapcsolatosak.

4. A nyelv

A keresztény élet, főleg pedig a keresztény tökéletesség szempontjából igen nagy jelentősége van annak a fegyelmező gyakorlatnak, amely a nyelv ösztönös használatára vonatkozik. Sok hiba tartozik ide: nagy területe ez az önmegtagadási gyakorlatoknak. Azonban korántsem egyformán mindenkinél. Vannak zárkózott természetek, akiknél az önmegtagadást éppen a beszédre kell vonatkoztatni.

A Szentírás maga is kiemeli a nyelv fegyelmezésének nagy jelentőségét. Leginkább Sz. Jakab levelében. Ő mutat rá arra is, hogy milyen nehéz a nyelvet egészen megfegyelmezni. S nem vonakodik kijelenteni, hogy „Ha valaki szavában nem hibázik, az tökéletes férfiú, az féken tudja tartani egész testét is.” (Jak. 3, 2.)

Nagy műveltség és nagyértékű keresztény aszkézis a nyelvnek fegyelmezett és okos használata: a nyelvbeli hibák (fecsegés, hazugság, megszólás, rágalom, bántó stílus, stb.) elkerülése, majd pedig a kellő időben kimondott szó, az igazsághoz szokott tartalom, az emberszere-tet szellemében tartott hang, a mondanivalókon átszillanó becsületes szándék és jóakarat, és végül mindent összefoglalóan igazi keresztény szellem.

Kitűnő aszkézis, s hozzá a nagy és éles nyelvnek legfőbb orvossága a *hallgatás*. — Ez azonban nem azonos a mogorvasággal és szeretetlen szófukarsággal.

1. A képzelőtehetség

A képzelőtehetség (fantázia) az a képességünk, amely a külvilágból az érzékek útján nyert képeket bizonyos belső lélektani szabályok szerint ugyan, de megélésünk szerint elég szabadon, s olykor játékosan illeszti össze. A képzelet célja nem önmagában van, hanem a lélek magasabbrendű életében, amelynek a képzelet a legváltozatosabb anyagot szolgáltatja. Nagy jelentősége nemcsak az, hogy a fölvetett képzeteket folyton megújuló kapcsolatokban, tehát az életnek sokszerűségével tárva a lélek elé, lélektani tartalmunkat igen gyarapítja, — hanem különösen az, hogy sajátos színezést ad a lélektani tartalomnak. Ez az a képesség, amelyben megelevenednek, belső életszerűséget kapnak a lélektani tartalmak.

Ebből következik, hogy lelkünk számára roppant előnyös a jó képzelet és roppant hátrányos a rossz képzelet. — Ebben a fogalmazásban a „jó“ és a „rossz“ alanyi megélés és megítélés szerint nagyon különféle lehet. Egy iszákos pl. minden bizonnyal nagyon meg van elégedve képzeletével, amikor az élénken hozza lelkébe a különféle jó italok színet, ízét. A bosszúálló ember is nagyon meg lehet elégedve képzeletével, mikor az a bosszúnak nagyszerű ötleteit sugallja.

A „jónak“ és „rossznak“ *tárgyi* mértéke az ember Istentől elgondolt ideiglenes és örök kibontakozásával kapcsolatos. Tehát jó képzelet az, amely ennek a célnak előnyösen szolgál, rossz képzelet pedig, amely ezt a célt hátráltatja.

Különben lelkiismeretünk is tájékoztat valamennyire képzeletünk jóságáról, ill. rosszáságáról, — a bűnökkel, hibákkal, szenvedélyekkel kapcsolatban. Ha ezek felé dolgozik rugalmasan képzeletünk, rossznak minősíti. Ha pedig az erények felé dolgozik rugalmasan képzeletünk, jónak minősíti.

Minthogy a képzeletet működésében nem köti az igazság, nagyon eltérhet jobbra is, balra is a tárgyi igazságtól. Vagyis nagyon könnyen tévedésbe ejt. Az értelem feladata az ellenőrzés.

a) *Legsajátosabb hibái*

A *túlzott mozgékonyság* élénk természetekben. Ebben a mozgékony-ságban lehet igazi féktelenség is, de legalábbis gyakori a fölszínes ingerkedés. Ez a komoly munkánál igen hátráltató lehet, különösen pedig az imánál. Természetesen nehézkes temperamentumoknál lehet a képzelet egészen tompa is.

Másik nagy hibája a képzeletnek a bukott ember *alacsony hajla-*

maival való szövetkezés. — Érthető ez, mert a képzelet érzéki természetünkben gyökerezik, tehát annak kielégülései irányában hajlamos. Ilyen értelemben nagy tehertétel a magasabbrendű ember számára.

b) *A képzelet nevelése*

Tudnunk kell először, hogy nincsen egészen hatalmunkban, tehát szabadakaratunk nem lehet felelős minden működésért, hanem csak azokért, amelyekhez szabad beleegyezése hozzájárul, ill. ha az előállított képeket szabadon élvezi vagy elfogadja. Félénkség, belső megzavarodás, nyugtalanság mindenkor hátrányosan, vagyis a rossz felé befolyásolja működését. Amiért is fontos, hogy a képzelet által ne engedjük magunkat nyugtalanítani, izgatni. Ez amilyen fontos elv, annyira nem egyszerű a gyakorlata. Az egyenes harcok ui., ill. a szembeszállítás a képzetekkel, kevésbé vezet célhoz.

Fontosabb a figyelem elvonása, elterelése valamilyen más tárgyra, amely jó, vagy legalább közömbös és érdekel bennünket, tehát képzeletünket is.

A képzeletet táplálni kell értékes képekkel, a képek és képzetek csoportjaival. Nagyszerű e tekintetben a biblia képzeletnevelő művészete, főnséges történeteivel, példázataival. Jézus is ilyenekben tanított.

Nem lehet eléggé ajánlanunk a lelkiéletben a keresztény művészetet és a szentek élettörténetét.

Bármilyen jó nevelés sarkpontja marad azonban az aszkézis: egészen komoly erőfeszítés a szabadakarat ellenállásában, amikor a képzelet erőszakosan tör a lélekre.

2. Az értelem

Ennek a kiváló képességünknek, amelynek tárgya az igazság, természete a világosság, célja pedig egész életünk biztos eligazítása a valódi úton, szintén vannak hibái. Ezek végességével kapcsolatosak, méginkább pedig testbe való beágyazottságával, leginkább azonban az ádám bukás folytán előálló belső diszharmonióival.

a) *Az értelem legfőbb hibái*

Első helyen szerepel a *homály*. — Bukott állapotunk talán legsajátosabb terheltsége. Olyan nehéz az emberi szellemnek az élet lényeges kérdéseiben kellő világosságra eljutni. A lényeglátás még egyszerű dolgokban sem ismertetőjegyünk. Szépen fejtegeti ezt Salamon bölcsességért könyörgő imájában. (Bölcs. 9, 13-17.)

Másik jelentős hibának mondhatnók az *érzékliség igájával* való szövetséget. Az emberi értelem ui. nem az ő legbelsőbb természete szerint működik, keresván önzetlenül a tárgyi igazságot és a világos eligazodást az örök célok felé, — hanem nagyon is az érzéki természet

befolyása alatt. Innen a nagy hajlamosság mindent látni és tudni, minden új dologról értesülni, főleg pedig minden érdekeset, minden szórazót és minden „boldogítót” mohón tudomásul venni. Sok esetben még a helyesnek látszó tudásszomj is ilyen alsóbbrendű meghatározott-ságok szüleménye.

Értelmünk csekélységével függ össze az a jelentős hiba, hogy ha az ész egy kis igazságot belát, vagy belátni vél, ahhoz *makacsul* ragaszkodik. Ebben is van valami alsóbbrendű ösztönös önösség, de másik összetevője értelmünk látási körzetének igen szűk határoltósága. — Az igazsághoz ragaszkodni kell. Azonban nem mindenkor igazság az a valóság tágabb, főleg pedig teljes rendjében, amit a nagyonis szűkre szabott egyedi emberi látás megföllebbezhetetlen igazságnak tart.

Az értelem további hibái a *művelődés* körül állnak elő: olvasási igényekben ill. iszonyban, tanulási igényben, ill. iszonyban, majd pedig a helyes olvasási és tanulási anyag kiválasztásában, a művelődési munka időbeli beosztásában.

A már megszerzett tudással kapcsolatban áll elő az értelemnek valósággal megpecsételő baja: az értelmi fölfuvalkodottság, gög. Mélyreható metelyt jelent ez az értelem igazságkeresésében és világoskodó szerepében.

b) Az értelem nevelése

Bármilyen nehéz dolog, értelmünket ki kell emelni testi beágyazottságából, rabszolgai lefokozottságából, az érzékiség igájából. A testet fegyelmező, ösztönöket megzabolázó, érzékiséget kordában tartó keresztény aszkézisnek igen nagy jelentősége van az értelem fölszabadulásában. Nem lesz itt sohasem teljes fölszabadulás bűnbeesés előtti magaslaton, de lehetséges jelentős kiemelkedés a mélyből, jelentős szabadás a béklyóból, jelentős tisztulás a kaoszból.

A keresztény aszkézis kemény önfegyelmezésén túlmenően is jelent kiemelést és megvilágosítást az emberi értelemben: a Krisztus keresztjével összekapcsolt *szenvedés*. Csodálatos valóság, hogy a keresztből fakad a legtöbb fény. — A nagylelkű és hősi szenvedők a legvilágosabban láttak a földi élet legnagyobb kérdéseiben.

Értelmünk nevelésében igen nagy szerepe van az *alázatos imának*, főként pedig a világosságért való könyörgésnek. A testiség béklyóiból aszkézissel önmagát föltornázó értelem a fénynek mindenkor kicsi forrása marad. Tekintet az isteni Nap felé fordítja, s onnan vár sugarakat. Ez a magatartás az ima. A keresztény életben eléggé nem hangsúlyozható jelentősége van az alázatos imának.

Nagy tényező értelmünk nevelésében az Egyház által előadott kinyilatkoztatott igazságrendszer, s a köréje csoportosuló egyházi tanítás.

Az értelmi nevelésnek szinte fölbecsülhetetlen nagy kincse a kiváló mester. Nem véletlen, hogy az Egyház nagy fényoszlopainak nevelődé-

sében többnyire megtaláljuk a kiváló mestereket. Kérdés, egy Ágoston, még Szent Monika imái mellett is, lett volna-e Szent Ágoston Szent Ambrus nélkül?

A részletteendőkben való eligazodáshoz a lelkiismeret szavát használjuk föl.

3. Az akarat

Erről a nagyértékű szellemi képességünkről többször szólunk tárgyalásaink folyamán, éppen azért itt csak a lényegre szorítkozunk.

a) *Az akarat legfőbb hibái*

Minthogy az akarat legfőbb cselekvő képességünk, a cselekvésben pedig a célszerűség, vagyis a határozott célkitűzés és a feléje való egyenes és síma menetelés a legfontosabb, azért az akarat legfőbb hibája a cselekvés rendezetlensége. Ennek részei: céltalanság vagy célbizonytalanság, határozatlanság, ténfergés, pepecselés, lustaság, és mindezek mélyén a szabadakaratnak becsületességiánya.

Másik komoly baja az akaratnak az erőtlenség, a gyöngeség, amely akkor is kifejtheti hatását, ha a szabadakarat az ő legbelsejében becsületes.

Nagy terheltség a szabadakaratnak a szenvedélyek behatása. Ezek igen közelről érintik, mert az érzéki törekvőképességben vannak, ez a képesség pedig a szellemi törekvőképességgel, az akaratnal szoros belső kapcsolatban van. — Ez a terheltség nemcsak az áteredő bűn következménye, hanem számtalan személyi engedmény, bűnre hajlás, vétkezés következménye is. A szenvedélyek többnyire kedvelt bilincsei az akaratnak. Nem könnyű tehát magának az akaratnak levenni őket.

Az értelmi göggel párhuzamosan lehetséges az akaratnak is bizonyos megmerevedése, kevélységi makacssága. Ennek legerősebb alakja az istengyűlölet motívumán felépülő önistenítés. Innen indul ki a szorosan vett szatanizmus, vagyis az akaratnak legsajátosabb belső perverzítése, gonoszsága. A földön nem sok van ebből, de nem lehetetlen.

b) *Az akarat nevelése*

A becsületességet kell legelső helyen elvileg tisztáznunk, maradéktalanul és tárgyi vonatkozásainak teljességében elfogadnunk. Ebből indul ki az akarati bajok gyógyulása, s az akaratnak fölönvekedhető egészsége.

Második nagyjelentőségű eszköz: Isten előtt való teremtményi meghódolás. Ennek veleje a semmiségi tudat (ex nihilo sui et subjecti történik a teremtés), amely nem magunkra kényszerített magatartás, hanem a mi legelső és legmélyebb igazságunk világos látásából kivirágzott meggyőződés. Ebből nő ki az akarat egészségének legfőbb ténye-

zője: az alázat, amely ha igazi, sohasem erőltetett, érzelmős, hanem világos meggyőződés alapján kiforrott magatartás.

Ebből (az alázatból) mint televény talajból nő ki a nagylelkűség, vagyis a szabadakarat szeretettől ihletett rugalmas készsége Isten bármely akaratával, sőt óhajával szemben.

Ennek a benső egészségi folyamatnak erejében az akarat aránylag könnyen megbirkózik bűnre való hajlamával. A „könnyen“-t úgy értjük, hogy az előbbi hármas tényező alapján szükségképpen kibontakozik a hősiesség, amelynek eleme a küzdelem. A hőiesen küzdő akarat lassan elkészül problémáival.

Világos ebből, hogy itt van a keresztény aszketizmus mélysége, s önmegtagadásunk legkülönbébb gyakorlatait ide kell összpontosítanunk.

A „kísértés“ szó kísérletet, kipróbálást jelent, minden különösebb rossz szándék nélkül, ha régi, eredeti értelmét vesszük: sőt éppen abból a célból, hogy az ember különféle adottsága, belső értéke, tudása, erenye megnyilvánuljon.

A „kísértés“ szót mai értelemben kicsit szűkebb körre szorítjuk, sőt ennek a területnek is arra a részére, amelyen a kísértő erők bennünket bűnre akarnak vinni, s ezáltal üdvösségünket veszélyeztetni.

A kísértés tehát legszűkebb értelmében olyan ösztönzést jelent, amely rosszindulatú, bennünket erkölcsileg tönkre akar tenni, s örök veszélybe dönteni. A Szentírás is így használja olykor a „kísértés“ szót. Tágabb értelemben az emberi lélek jóindulatú megpróbáltatását jelenti, azért, hogy minél több érdemet szerezzen.

Így már nem nehéz helyesen értelmeznünk a Szentírás e két ellentétes kifejezését, hogy Isten kísértette pl. Ábrahámot, vagy hogy „Isten senkit sem kísért“ (Sz. Jakabnál).

1. A kísértések forrása

Tágabb értelemben, vagyis jóindulatúlag kísérthet az Isten, a jó szellemek, jó emberek, szülők, nevelők — amikor próba elé állítanak.

Szorosabb értelemben vett, vagyis rosszindulatú kísértéseknek forrásai ezek:

a) Ha a rosszindulat fokát tekintjük, akkor első helyen kétségtelenül a gonosz lélek áll, aki képtelen bennünket jószándékkal, vagyis a mi javunkra kísértetni. S itt ne tévesszen meg bennünket az a jelenség, hogy akik e földön a sátán vonalán haladnak, azoknak emberi megítélés szerint sokszor igen jól megy dolguk. Ez a sátán rosszindulatával nemhogy ellenkezne, hanem annak pontosan megfelel. Épp a földi szerencsével fordítja el figyelmünket Istentől és rögzíti akaratunkat a bűn, a sátániszolgálat és végső fokon a sátánimádás felé.

A sátán minden embert megkísérthet. Krisztust is megkísértette. Bennünk a testi és érzéki emberre hatása lehet, a szellemre érzékein, főleg képzeletünkön keresztül. Akaratunk belsejébe, ahol szabad döntéseink, tehát leglényegesebb emberi tényeink történnek, nem hatolhat be, csak akkor, ha mi szabadon megengedjük. — Krisztus kereszthalálával lényeges győzelmet aratott a világ fejedelmén: de kísértő hatalmát nem függesztette föl, mert a földi élet a megpróbáltatások ideje, és a földi küzdelembe a sátáni mesterkedések jól beleil-
lenek.

b) A szenvedélyek.

Rosszrahaljó természetünk sajátos titkos szövetségben van a sáttánnal. Ez a terület a kísértések másik nagy forrása, amely főleg a sátán befolyása és irányítása alatt fokozódhatik nagy veszéllyé szabadakaratunk számára. De a sátán behatása nélkül is komoly kísértés lehet a szabadakaratnak.

c) Bűnre csábító világ.

Nem egyéb ez, mint az előbbi kettőnek összetétele, tehát a rosszindulatú emberi ösztönök, szenvedélyek, amint önmagukban is a „világ“ hatalmas motívum-rendszerét léptetik föl az életben: ezt a nyers erőt aztán a sátán kitűnően tudja nyergelni és saját tervei szerint felhasználni.

Az ebben az értelemben vett „világ“ roppant szövédéke a legalkalmasabb rosszindulatú kísértéseknek. A bűnös ösztönök és szenvedélyek mindig nagyon alkalmasak arra, hogy agyafúrtan és szinte művészi ravaszsággal megejtsék az emberi lelket.

2. A kísértések célja

a) Az egész földi élet Isten hatalma és gondviselése alatt áll, s egész berendezése olyan, hogy az ember a próbákon győzelmesen átjuthasson és szerencsésen elérhesse örök boldogulása célját. Tehát bármennyire is rosszindulatú a szoros értelemben vett kísértés, és lelkünk elvesztése a célja, azért minden kísértés egységesen — amennyiben lényünk és az egész teremtetett lét Isten gondviselésének tárgya — a mi kibontakozásunkat, érvényesülésünket szolgálja, s annál inkább teszi ezt életünknek minden apró részlete is, minél inkább Isten gyermekei vagyunk életünk tudatos és szabad tényeiben. Minél szorosabban kapcsolódik valaki Istenhez, annál nagyobb gondot fordít rá Isten, s a kísértések világában is annál nagyobb célja van életünk kísértéseinek megengedésével.

Igen sokszor nem világos előttünk Isten szándéka a kísértés ránk törésénél, esetleg diadalmaskodásánál. Igaz ugyan, hogy ha az ember kísértésben elbukik, ebben az elbukásban nem Isten megengedése volt a döntő, hanem az akarat szabad hozzájárulása, mégis Isten az ő végtelen jósága folytán legkisebb jóakaratunk számára is jót hoz ki az elbukásból, annál inkább a nagy jóakaratú, vagy éppen szentségre komolyan törekvő embernél.

Csodálatos összhangot, lelki egyensúlyt teremt bennünk az a keresztény világnézet, amely szerint tehát végeredményben ezen a földön csak az árthat nekünk igazán, amire nézve magunk szabadon akarjuk, hogy ártsen. Pedig hát mi egy ember a világmindenségben, az emberi szenvedélyek és rosszakaratok ütközőjében és a sátáni hatalom színe

előtt? Aki ezeket egyszer úgy igazán mélyről megsejtette, az szinte megdermed ezeknek az erőknek már érintésére is. Nagy kincse az emberi életnek az a hit és bizalom, amely gerincét adja a keresztény lélektani egyensúlyának: hogyha ő igazán Istené akar lenni, örök érvényesülésében semmi meg nem akadályozhatja.

b) A kísértések lényeges tényezői a keresztény Krisztus-követésének és a keresztény élet áldozatos jellegének. Ezért is vette magára Krisztus negyvennapos böjtölése után a sátán háromszoros kísértéséből fakadó megaláztatást. A keresztény élet katonáskodás, hősiek küzdelem — a sátán pedig komoly ellenfél, aki bennünket jól ismer és gyöngéinket kipróbálja. S épp ezáltal hoz katonailag igazán formába bennünket. Az embertermészet eltesped, ha nincsen küzdelme.

Valamit megjegyzünk itt még óvatosan. Óvatosan azért, mert homályos területe a hitnek. Sok kereszténynek sok bűne, sőt éppen egyes sajátos siratnivaló bűnei adták az egész életre szóló indítást a mélyebb önismeretre, alázatos gondolkodásra, mélységes bűnbánatra, kitartó és hősiek vezeklésre, s így végeredményben az ő egészen magas élet-szentségükre. Aiknek életében a szentek közül nem történt nagyobb katasztrófa bűn dolgában, még azoknál is egyes kisebb bűnök, vagy talán csak a bűn határát súroló hibák voltak azok a sajátos készítő indítékok, amelyek életszentségükben egészen jelentősen szerepelnek. — Azt nem mondhatjuk sohasem, hogy kell a bűn, habár Krisztus is emiatt jött elsősorban e világra; azt mégis mondanunk kell, hogy az Isten végtelen irgalma folytán a jóakarató ember számára a bűnnek rendkívüli készítő jellege van. — Aztán a vezeklésnek és engesztelésnek az a csodálatos vonala és szinte szédítő fönsége az Egyházban aligha jött volna létre a nagy bűnbánók hatalmas lendületű bűnbánata nélkül. A soha nem vétkező lelkek (ha vannak ilyenek), bármennyire szeretik is Istent és utálják a bűnt, a vezeklésnek arra az őserős lendületére mégsem jutottak volna föl. Hogy csak egy példát említsünk, vajon kinek Krisztus-tagadását siratta volna Péter apostol egész életében? Bizonyára senkiét.

c) A kísértések további nagy célja a *tapasztalat*.

Mit tud az, aki kísértéseket nem szenvedett? — kérdi maga a Szentírás. Szent Pál pedig Krisztus főpapságát azzal ajánlja, hogy Ő is mindenben megkísértetett, a bűnt (vagyis a közvetlen bűnvesztést) kivéve.

Azoknak, akik felelős helyzetben vannak, egyházi hatalmat képviselnek, mások vezetésére vagy éppen nevelésére vannak hivatva, fölbecsülhetetlen szolgálatokat tesznek a kísértések. Akit helyzete és küldetése fölemel és talán fölfuvalkodottá tehet, a kísértés már magában is, vagyis bűn nélkül, leegyszerűsíti, annál inkább bukással kapcsolatosan. De tisztán tanulási, okulási szempontból nézve a dolgot,

kísértésekből lehet megtanulni, mi az ember az ő ösztönvilágának nehézségei és féltelensége szerint, mi a világ és mi a sátán. Mélységes lélektani ismeretek és főleg a lelkivezetésnek biztonsága hiányoznék az Egyház lelkiségéből, történelméből a kísértések nélkül.

Ebből persze nem következik, hogy a kísértéseket ilyen jó célból fölildézhessük. Ellenkezőleg, lelkünknek mindenkor teljes ellentétben kell állnia velük szemben.

3. Magatartás a kísértésekben

a) *Kísértés előtt.*

Vigilate et orate! Örkdjetez és imádkozzatek, hogy kísértésbe ne essetek! — figyelmeztet maga az Úr (Mt. 26,41). Ez a kettő tehát a legfontosabb a kísértés megelőzésére és kivédésére.

Az éberség jelenti a lélek összeszedettségét a szétszórtsággal szemben. Ahol a lelki erők együtt vannak, tudatilag összpontosítottan, és az éber figyelem örkdik fölöttük, nehéz ott a megrohanó kísértésnek besurrannia. Egész más a lélek helyzete, ha képességei szétszórtan legelésznek saját kedvelt tárgyaikon és a figyelem nem áll őrt felettük. — Az éberség és örkdés jelenti aztán mélyebben a lelkiismeret érzékenységét, amely mint valami finom érző műszer a távolról jövő kísértést is kimutatja. Tehát minden kísértéssel szemben a legrealisabb védekezés a finom és érzékeny lelkiismeretből indul ki. Nagy gonddal kell tehát ápolnunk emiatt is.

A kísértéssel szembenálló ima egyes tényeiben is igen jelentős, mert lelkünket Istenhez emeli és kegyelmeit biztosítja, méginkább jelentős azonban a lelket eltöltő imaszellem, amely szinte légkört jelent isten-germekségünk számára. Ez a légkör teljesen ellentétes a kísértés és bűn szellemével, méginkább tényeivel. Az előbb említett érzékeny lelkiismerettel együtt csodálatos védője a léleknek.

Ha mindezek megvannak, akkor is tudnunk kell, hogy a kísértés még lehetőség marad és a megkísértettség mégis tény lesz minden ember életében. Hiszen még Krisztus életében is az volt, 40 napi böjt és ima után. Fontos tehát az alázatos készüllet a kísértés idejére. Mi-ben áll ez? Istenhűségünk bizonygatásában, a bűnnel szemben való álláspontunk erősítésében, a kísértésekben való helyes magatartás előzetes tanulmányozásában, s megfelelő tanácsok kérésében.

b) *Kísértés alatt.*

A leglényegesebb, hogy ha a kísértésnek bűnre indító jellegét fölismertük, azonnal és absolute álljunk ellen. Nem lehet rövid ideig sem mérlegelnünk értelmes akaratunkkal, hogy nem egyezhetnénk-e bele valamilyen okkal-móddal. (Ettől természetesen jól meg kell különböztetnünk az ugyanazon lélekhez tartozó érzéki részünk odahajlá-

sát, sőt szolidaritását a kísértéssel. Az előbbi ellentmondás létrejöhet az utóbbinak fennmaradása esetében is. Az érzéki természet az akarati ellentmondás után csak lassan igazodik vissza a helyes útra.)

A szabadakaratnak határozott és megalkuvástól mentes teljesértékű magatartása természetesen egyéb eszközökre is szorul. Ezek rendelkezésére is állnak a becsületes szabadakaratnak.

Igy először is az ima. Minél hevesebb egy kísértés, annál kevesebb a lehetősége a léleknek nyugodt és huzamos imára, megmarad azonban mindenkor a szabadakaratnak Istenbe kapaszkodó lehetősége. Vagyis az, ami az ima lényegét teszi. A kegyelem is igen segít ilyenkor, hogy apró fohászokkal, vagy még ezeknél is egyszerűbb benső buzdulatokkal a lélek biztosítsa magának az Isten közvetlen segítségét.

Másik eszköz, amely a léleknek módjában van, a menekülés és a fegyelem elterelése. Mindkettő történhet sokféleképpen. Minél finomabb egy lélek, annál találékonyabb ezekben.

Nem minden kísértés egyformán alkalmas arra, hogy a pozitív szembeszállás eszközét is alkalmazza a lélek, vagyis hogy nekimenjen a kísértésnek és így győzze ezt le, mint valamikor Dávid Góliátot. Vannak kísértések, s ilyenek főleg az érzékiek, amelyek az ilyen szembenézéssel és szembeszállással erősödnek. Vannak viszont, ahol éppen a szembeszállás jelentheti a legbiztosabb győzelmet, pl. félelemgerjesztő kísértésekben.

Abból, hogy a szembeszállás a kísértések némely fajtájában nem vezet célra, nem következik, hogy bármilyen kísértéssel szemben báortalanok, félénkek legyünk. Ha a magatartás módszere különbözik is a kísértések szerint, alapvető magatartásunk mindig rendelkezze a *bátorság* jegyével. Minden harc elveszett, amikor úrrá lett a lelken a félelem. Még ha távozzunk is, vagy menekülünk is a kísértés elől, az is a belső ember bátorságos, erős öntudatával és szinte biztonságérzetével történjék és csupán azért, mert az okosság ebben az esetben ezt a módszert diktálja. Fejünket tehát sohase veszítjük el! — Ez annál fontosabb elv, mert lélektanilag is meggyöngít a félelem, a gonosz lélek módszerében pedig egészen jelentős támadási felület. Harchan ui. nincs könnyebb győzelem, mint azon a ponton, ahol kitört a pánik.

Nagyon fontos kísértések közben a *nyugalom* megőrzése. Ebben gyakorlatozni kell. A nyugalom azt jelenti, hogy ne izgatottan, zaklatottan, fölhevülten küzdjünk, hanem lehetőleg hidegvérrel. Ha másként nem megy, erőltessünk magunkra valamelyes nyugalmat. Sokszor már az is segít, ha rágondolok arra, hogy izgulok, pedig tudom, hogy nyugodtnak kell lennem. Lehet a nyugalmat bizonyos mértékben parancsolni akarattal is, vagy pedig bebeszélni magunknak.

c) *Kísértés után:*

Ha győztünk, adjunk érte hálát Istennek.

Ha kétség maradt lelkiünkben az iránt, nem követtünk-e el bűnt, töprengés helyett meneküljünk a bánathoz. Egyébként megnyugtatóan szolgálhat a léleknek arra nézve, hogy mégsem egyezett teljesen a bűnbe, a gyorsan föllépő mély bánat, aztán az az állandó lelki magatartás, amellyel bármit vállalna inkább, mint Isten megbántását halálos bűnnel.

Ha beleegyezés történt a kísértésbe, bánjuk meg mindjárt a bűnt, forduljunk vissza Istenhez és — halálos bűn esetében — hacsak lehet, minél előbb gyónjuk meg. Aztán gyarapodjunk alázatban. Lássuk be minél világosabban, hogy mennyire gyarlók vagyunk, mi mindenre képesek természetünk szerint. Az alázat nagy dolog, óvatossá tesz és bizalmunk súlpontját Istenbe helyezi.

Kísértéseinket kapcsoljuk utólag is Krisztus kísértéseihez és mint gyarló áldozatunkat mutassuk be a szentmisében Krisztus áldozatával egyesítve a mennyei Atyának.

23. LELKIISMERETVIZSGÁLAT

Az ember szellemi természetének egyik legközvetlenebb megnyilvánulása a reflexió, a cselekedetekre való visszapillantás. Ez a visszapillantás ugyancsak az ember természeténél fogva sokszor bíráló, megítélő jellegű. Ha ehhez hozzávesszük azt, hogy az ember egyik legmélyebb adottsága és Istentől természetünkbe írt törvényszerűség az erkölcsi gondolkodás, önbírálat és saját cselekedeteink fölött kimondott értéktétel, — természetesnek találjuk, hogy nemcsak a kereszténységben, hanem a pogányságban is gyakorolták a tágabb értelemben vett lelkiismeretvizsgálatot.

1. A lelkiismeret

A szavak összetétele világos. Eredetije a latin conscientia szó. A conscientia közvetlen jelentésében a lélektani tudat világa.

A conscientia erkölcsi értelemben ennél sokkal többet mond. Jelenti a tudatvilágot is természetesen, mert tudati tényekről van szó. E fölött azonban jelenti az emberi léleknek, tehát emlékezetnek, értelemnek és akaratnak Istentől kapott sajátos hajlandóságát és könnyedségét az erkölcsi elvek fölismerésére, megjegyzésére és azok szerint való gondolkozásra és cselekvésre. De nemcsak ezt a hajlandóságot és relatív (személyek szerint különböző) könnyedséget jelenti, hanem bizonyos abszolút elkötelezettséget is az erkölcsi renddel szemben. Ebből az elkötelezettségi érzetből és tudatból fakad az a megföllebbezhetetlen helyeslés vagy rosszalás, amely tetteink jó, ill. rossz vonatkozásával kapcsolatban tudatvilágunkban fölmerül. Az aztán természetes, hogy a lelkiismeret ezt a jóváhagyó, ill. rosszaló ítéletet ki is mondja. Az ember szinte hallja belső világában a lelkiismeret megföllebbezhetetlen szavát, amely elől még kitérni is alig lehet.

Megértjük az előbbiekből a „lelkiismeretfurdalás” fogalmát és tényét is. Lelki képességeink berendezettsége olyan, hogy a lelkiismeret vádló beszédje zavarólag, nyugtalanítólag, furdalólag, marcangolólag hat. Minél érzékenyebb egy ember lelkiismerete, annál inkább hat így. Elalattatni a lelkiismeretet nehéz. Inkább lehetséges az egész tudatvilág figyelmét elterelni erkölcsi szempontokról, és odatapasztani a világ különféle „kincseihez”. Ez alapon lehetséges, hogy a lelkiismeret „eltompul”.

Mint ahogy a mondottak értelmében a lelkiismeret az ember végső boldogulásának, sőt már e földi nemesebb kiteljesedésének igen hatékony eszköze, nagy kegyelem Istentől is, de nagyértékű teljesítmény

az emberi közreműködés részéről is az egészséges és ugyanakkor finoman érzékeny lelkiismeret. A szentség vonalán való haladásban a lelkiismeret mindinkább kifinomul, és csodálatos eligazító lesz az Isten szent akarata vonalán való haladásra.

Lelkiismeretünk helyes alakításában és teljes kifejlesztésében nagy szerepe van az alkalmas lelkivezetőnek.

2. A lelkiismeretvizsgálás

Arról a tudatos gyakorlatról van szó, amellyel cselekedeteink fölött erkölcsi szempontból vizsgálatot tartunk.

Mínthogy cselekedeteinknek jelentős része hibás, érthető, hogy az emberek nem szeretik a lelkiismeretvizsgálatot, mint ahogyan nem szeretik azt sem, ha valaki hibáikra figyelmezteti őket, főleg pedig nem, ha hibáik miatt el is ítéli őket, legkevésbé pedig, ha a hibák miatt még egy kis gyötrő vezeklésben is részesíti őket. Már pedig a komoly lelkiismeretvizsgálattal kapcsolatban mindezek a megélés kisebb vagy nagyobb fokán szerepelnek.

Világos ezekből a lelkiismeretvizsgálás aszketikus jellege. Nemcsak abban az értelemben, hogy a lelkiismeretvizsgálat célja hibáink kiküszöbölése, rossz hajlamaink visszafejlesztése, hanem abban az értelemben is, hogy komoly aszkézis, igazi akarati elszántság, sokszor nem kis önmegtagadás kell ahhoz, hogy valaki rendszeres lelkiismeretvizsgálatot gyakoroljon.

A „vizsgálás” szót nem kell kizárólagos értelemben vennünk. A vizsgálás nem öncél, nem is állapodik meg annál a lelkiismeretvizsgálát, hanem továbbmegy az elkövetett hibák és bűnök megbánására, sőt megjavítási föltételeire. És ezeket a föltételeket nemcsak értelmileg fogalmazza, hanem akaratilag is átkarolja.

Mínthogy pedig ehhez a nagyjelentőségű aszketikus gyakorlathoz, hogy igazi siker koronázza, Isten sok kegyelme szükséges, természetes, hogy ez az egész lelkiismeretvizsgálati gyakorlat az imádság keretébe lesz beágyazva: elején a Szentlelket kérjük, hogy világítsa meg értelmünket és indítsa jóra akaratunkat, a végén pedig Istennek ajánljuk javulási jószándékunkat és erre a jószándéokra az ő szent áldását kérjük.

Nagy különféleség van az Egyház történetében a lelkiismeretvizsgálás időbeli elosztására, ill. rendszeres végzésére vonatkozólag. Főltétlenül megköveteli az Egyház minden kereszténytől évenként egyszer a szentgyónást, s azt megelőzően a lelkiismeretvizsgálatot. Ezt az előírást az Egyház a szerzetesekre, papnövendékekre, papokra nézve a heti szentgyónás s azzal kapcsolatos lelkiismeretvizsgálat köteleességévé terjesztette ki (természetesen a kötelezettségnek nem azzal a súlyával,

mint az évenként egyszer történő szentgyónást). Tudjuk azonban az Egyház történetéből, hogy minél érzékenyebbek voltak lelkük büntelenségére nézve a keresztyének, annál többször, s annál készségesebben foglalkoztak lelkiismeretük megvizsgálásával. Nincs ebben semmi hibáztható. Még abban sem, ha a szerzetek tagjaiknak előírják, a világban élő hívek önmaguk számára feladatul tűzik ki, hogy naponkint, akár többször is, de főleg este lelkiismeretüket megvizsgálják. Csak maradjon mindig józan ez a vizsgálat, vagyis ne legyen soha sem önkínzás, főleg az emlékezet túlfeszített erőltetésével, legyen becsületes, vagyis nemcsak szokásszerű mechanizmus, és eszközi jellegét sohase tévessze el, vagyis el kell vezetnie a lélek bűnöktől, hibáktól való relatív (a kegyelmekhez mért) megtisztulására.

Van a lelkek történetében ezen az ún. „rendszeres” lelkiismeretvizsgáláson kívül egy másik gyakorlat, amely hasonló jellegű a lényegét illetően, de szinte pillanatnyi gyakorlata a léleknek, egy tekintet a cselekedetre, egy áttekintés, megítélés, megnyugvás, vagy elítélés. Ezt lehet úgy tökéletesíteni, hogy nemcsak a cselekedet elmúltával, hanem már annak lefolyása alatt, sőt lehetséges, hogy szabadakaratunk választása előtt közvetlenül, vagyis mielőtt a cselekedet szabadakaratunkból megszületik, már megtörténik ez a felülbírálás, s amennyiben a cselekedet erkölcsileg nem lenne kifogástalan, meg sem születik a szabadakaratból. Ez a reflexió magaslati foka, amelynek az ember szellemiségét tekintve nincs lényeges nehézsége, de jelen állapotunk bizonyos lefokozottsága miatt Isten sok segítő kegyelme kell hozzá.

A lelkiismeretvizsgálat végső tárgyi célja tehát a büntelenség, végső alanyi célja pedig az a lelki érzékenység és könnyedség, amely az előbb vázolt tökéletes reflexió segítségével a bűnös lélektani megmozdulásokat már az akarat választása előtt leleplezi és ellene mond.

Így lesz az életszentség egyik legnagyobb jelentőségű tényezője.

3. Általános lelkiismeretvizsgálat

Ebben a lelkiismeret egész területéről szó van és mindenre kiterjed, ami bűn. Amikor pedig a lélek a bűnökből kiemelkedik, akkor a hibákra, ill. a hibák ösztöni, szenvedélyi gyökereire is.

Ennek módszerét szinte minden imakönyv közli.

A nem gyónások előtt végzendő, ill. végezhető általános lelkiismeretvizsgálás hasonlít a kötelezőhöz, azonban kevesebb időt fordítunk rá és egyénileg megfelelő módszereket lehet alkalmazni. E módszereket tanulmányozhatjuk megfelelő könyvekből, saját tapasztalatunkból, kaphatjuk esetleg lelkivezetőtől. Mindenesetre elég fontos annál, aki lelki-

életet él, hogy megállapodottnak vélt általános lelkiismeretvizsgálati módszerét lelki vezetője ítélete alá vesse.

Mínthogy ezeknél a gyakori lelkiismeretvizsgálatoknál főnforog a veszély, hogy az elmúlt idő cselekedetei között keresgélve egyrészt eltelik a kiszabott idő, aztán az illető elszórakozik, tehát végül nem lesz belőle célszerű lelkiismeretvizsgálat, azért ha már begyakoroltuk magunkat a cselekedeteink fölött való áttekintésbe, egyszerűség kedvéért az elmúlt idő tényei fölött való emlékező szétterülést pótoljuk bizonyos megállapodott önismereti vázlattal. Összeállítjuk magunknak, miben szoktunk hibázni? Esetleg készíthetünk egy másik vázlatot is, amely pozitív jellegű: milyen tetteket, ill. magatartásokat tartok ellenőrzendőnek egyéniséggemmel, kötelességteljesítéssel kapcsolatban? Ennél a módszernél a lelkiismeretvizsgálat ezen, ill. ezeken a vázlatokon való figyelmes végigvonulás lesz. Ez sokat könnyít, és ha lelki ismeretesen végezzük, célravezető.

4. Részleges lelkiismeretvizsgálat

Egy dolog, esetleg a dolgok egy csoportja körül forog.

Célja az, hogy egy bűnt, hibát, szenvedélyt elővegyünk, és azt a lehetőséghez mérten kigyomláljuk. Erényre is vonatkozhatik ugyanúgy. Tehát egy jelentős erényt gyakorlatba veszünk azért, hogy azt minél jobban elsajátítsuk.

Ha igazán célhoz akarunk jutni, akkor a célkitűzést komolyan kell venni, figyelmünket és lelki készségünket pedig kellően összpontosítani. Ennek az összpontosításnak sokféle módja és eszköze lehet. Szent Ignác ajánl lelkigyakorlatos könyvében ilyen támpontokat. Aki gondolkozik, maga is rájöhet személyének megfelelő mozzanatokra és módszerekre. Lényeges a cél, vagyis azt a hibát küszöbölje ki minél előbb, azt az erényt gyökereztesse meg minél előbb!

Ez a „minél előbb” legyen azonban lélektanilag és személyileg mindenkor józan, egészséges mérték. Mert épp a részletes lelkiismeretvizsgálat az, amivel rendkívüli akarati erőfeszítésekre vállalkozva a lélek, esetleg megerőlteti magát, vagy eredménytelensége miatt elveszti kedvét. A dolgoknak ui. lélektanilag, erkölcsileg és kegyelmileg is megvannak a maguk törvényei; szabadakaratumnak pedig nincs abszolút átütő ereje, mindenhatósága.

További problémája a részleges lelkiismeretvizsgálatnak az, hogy milyen tárgyat vegyen föl gyakorlásul.

Kezdőknél fontos a feltűnő külső hibák, rossz szokások ellen való küzdelem. Ezeket minél előbb el kell távolítani. Fontos később is mindaz, ami kiütözik, ami mások számára bántó. Ezeket vegyük komolyan. Főleg az igazán antiszociális, szeretetlenségi hibákat.

Második nagy csoportja az egészen lényeges tárgyaknak: jellemiségünk. Kellő önismeret alapján meg kell ragadnunk fő jellemgyöngénket. Lehet ebből több is. Egyébként minden komoly jellemhiba, bármilyen rejtett is, igen méltó tárgya a részleges lelkiismeretvizsgálatnak.

Ezekkel a jellemgyöngékekkel rendesen szembenállnak a mi legfontosabb kialakítandó jellemvonásaink. Az előbbieket után ezeket külön is sorra vehetjük.

A csalódás az eredményt illetőleg további problémát jelent. Nagyon könnyen megesik ui., hogy kellően begyakoroltnak látszott erények mellett az ellenkező hibák újra felütik fejüket, néha nem kisebb létszerűséggel, mint valaha. Ennek magyarázata az, hogy a gyökerek halálunkig nem pusztulnak ki, tehát ha figyelmünket elvontuk róluk és ezek a gyökerek közben megfelelő táplálékhoz jutottak, újból életerős sarjadásba törnek. — Nem kell tehát csodálkoznunk, hanem kezdjük előlről a velük szemben való gyakorlatot. Úgyis katonáskodás az ember élete ezen a földön. És a jó katonának is mindegy nagyjából, hogy hol harcoltatják, mert tudja, hogy a lényeges úgyis a győzelem.

A részleges lelkiismeretvizsgálat hosszú ideig gyakorolva, ill. egész életen keresztül, rendkívüli odaadást igényel, az életszentségnek igen komoly eszköze. Nem mindenkinek való azonban egyformán, s azért ne erőltessük olyanoknál, akik ilyesmire nem hajlamosak. Úgysem hoznak ki vele komoly eredményt.

A megváltás csodálatos eszköze, szentsége. A kegyelmi istengyermei élet halálából föltámaszt, sőt teljes egészében visszaadja előző kegyelmi életünk kincseit.

Ugyanakkor csúcspontja a keresztény aszkézisnek. Mintegy megdicsőül benne a bűn elleni küzdelem, hibáink gyöngülnek, szenvedélyeink elcsitulnak és Isten ereje kapcsolódik a jóakarathoz a további helytállás végett.

1. A szentgyónás értékelése

a) *Krisztus vére*

A bűntől való megváltás már az őspogány szertartásokban is és a zsidó szertartásokban is szimbolikusan és előképszerűen vérontással történt. Az újszövetségben is annyira alapvető ez a fölfogás, hogy Sz. Pál apostol szerint „vérontás nélkül nincs bűnbocsánat“ (Zsid. 9, 22). A megváltás csodálatos mélységéhez, titkához tartozik Krisztus szent-séges vérenek a mi váltságunk díjaként való kiöntése. Vére árán vett meg bennünket és tett magáévá.

A gyónás szentsége az, amelyben Krisztus vérenek ereje leginkább érvényesül. A föloldozásban mintha az ő vére mosná tisztára a lelket, váltaná meg rabságából és vinné bele az új életet. Elsősorban a gyónás szentségében nem szabad felednünk, hogy sokba kerültünk mi Krisztusnak, vérebe került bűnünk megváltása.

b) *Teljes kibékülés Istennel*

Különben mérhetetlen nagy dolog az Istennel való teljes kibékülés, ami ebben a szentségben történik. Halvány megvilágítása ennek Krisztus példázatában a tékozló fiú visszaérkezése az atyai hajlékba és találkozása az atyával. A kereszténynél annál kiemelkedőbb ez a szempont, mert ő az istengyermekség magaslatáról fordult le a bűnnel, Isten legnagyobb szeretetének kiáradása után tanúsított viszonzásul mérhetetlen hálátlanságot, s a teremtet világ legnagyobb kincsét, a kegyelmet pocskolta el. Az első századok keresztényei előtt szinte lehetetlennek tűnt föl, hogy a megkeresztelt ember újra visszatérjen a bűnhöz, főleg súlyos, nagy bűnökhöz. Nem is tudták szinte az első századokban, hogy mit kezdjenek ilyenekkel. Rendkívüli és hosszú vezeklésre utasították őket. Bizony nagyon távol voltak a föloldozások gyors és könnyű osztogatásától, mint az manapság történik.

c) *Az irgalmas szeretet csúcspontja*

Egészen sajátos jellege a keresztény bűnbocsánatnak az irgalmas

szeretet. Az ember már egy halálos bűnnel is eldöntötte sorsát és jogilag, vagyis az igazságosság mértéke szerint nem jár neki bocsánat. Tehát annál kevésbé a bűnök sorozata után. Elképesztő irtalma Istennek az a megbocsátó hajlandóság, amelyet Isten a bűnbocsánat szentségében tanúsít.

Az Isten irgalmas szeretetének csúcspontja a kereszt mellett a bűnbocsánat szentsége.

d) *Föltámadás*

Sokkal nagyobb dolog történik a gyóntatószékben, mint ha egy halottat vinnének oda és a pap föltámasztaná. Itt ui. sokkal magasabbrendű halálról és sokkal magasabbrendű föltámadásról van szó. Amaz csak állati halál, ez az istengyermeknek halála. Ott a legalacsonyabb élet tér vissza — itt a legmagasabb.

e) *Erősítés a küzdelemre*

A lényeges küzdelem ezen a földön a bűnnel szemben történik és vele kapcsolatban mindazzal szemben, ami közelről vagy távolról bűnre vezethet. A bűnbocsánat szentsége nemcsak föltámaszt az előbbi istengyermekség életére, hanem ezt az istengyermekséget létében szilárdítja, ellenálló erejében erősíti, küzdőképességeiben edzi. Egészen sajátos második szentségi hatása ez ennek a szentségnek. A küzdő ember számára szinte a jogot is biztosítja ahhoz, hogy igényelje Istentől és meg is kapja mindama segítő kegyelmeket, amelyekkel a kegyelem állapotában lévő és a maga részéről mindent megtevő lélek, főleg szabadakarat valóban és egészen ellen tudjon állni a bűnnek. Keresztényi öntudatunkhoz és aszketikus küzdelemünk lendületéhez lényegesen hozzátartozik ez a nagy igazság.

f) *Aszkézisünk nagy tényeinek megkoszorúzása*

Mindent egybefoglalóan: annak a földi küzdelemnek szentségi megkoszorúzása, ami Istenért, örök boldogságunkért folyik — lényegesen mindenkor a bűn és a hozzákapcsolt alvilági, evilági és belső erők ellen, és amely egész életünk próbajellegének súlypontja. Csodálatos magaslatra emelkedik a keresztény aszkézis a bűnbánat szentségében.

Részeiben:

Megkoszorúzza ez a szentség a *lelkiismeretvizsgálatot*. Ez ui. első főkövetelménye a bűnvallásnak. — Ezen a szentségi magaslaton áll elénk a lelkiismeretvizsgálat nagy jelentősége, s egyben hatalmas indítékot kapunk annak gyakorlására. Világossá válik előttünk az is, hogy lelkiismeretvizsgálataink egységesítésének legjobb módszere, ha a gyónás szentsége felé irányítjuk és elvisszük oda nemcsak életünk bűneit, hanem hibáit és bűnre való hajlandóságait is Krisztus vérének megváltó gyógyító permetezése alá.

Megkoszorúzza a *bánatot*. — Itt kezdődik az őszinte szembekerülés a bűnnel. Mennyi segítségre van az embernek szüksége fölülről, hogy

ez a szembekerülés igazán gyökeres, eredményes és további életünkre kiható legyen, hiszen annyira bűnre hajló az emberi természet. A szentségi kegyelmek biztosítják bűnbánatunk tisztaságát, lényeges irányát és Isten atyai elfogadását.

Megkoszorúzza *erős fogadásunkat*. — Ez az akarat magatartásait szabályozza a jövőt illetően. Nehezebb, mint a bűnbánat. Sok isteni segítség kell ahhoz, hogy az emberi természet ravaszsága fölé kerekedvén, az erős fogadás igazán őszinte és becsületos fogadás legyen és valóban erős legyen, vagyis biztosítani tudja az eredményt a bűnnel való szembenállás terén a jövőben.

Megkoszorúzza *bűnvallásunkat*. — Komoly áldozata ez az embertermészetnek, pedig még lélektani szempontból is nagyon megkönnyíti állapotát. Isten sok segítő kegyelme szükséges ahhoz, hogy a bűnvallás igazán őszinte legyen, tárgyilag teljes legyen és minden kevélység és mentegetőzés félreszorításával alázatos legyen.

Megkoszorúzza *elégtételünket*. — Igazi értéket ad neki Isten felé jóvátétel szempontjából, de lélektanilag is segít a szentség arra, hogy lelkiismeretesen végezzük el.

g) *Kivirágzás a keresztény élet tényeiben*

A gondosan végzett szentgyónás a lelkiismeretvizsgálat hűséges és célszerű gyakorlataival kifejleszti bennünk az *önismeretet*: a keresztény élet egyik alapvető tényét.

Kifejleszti bennünk a *bűnbánat szellemét*, amely ha jól szétágazik a keresztény élet területére és mélységes alázatos istenszeretben kivirágzik, csodálatos nagy ténye az életszentségnek.

Az erősfogadás fejlődése és kivirágzása adja a *keresztény jellemiség* nagy összefogó benső akarati erejét és az egész élet fölött való célirányát. A jellemiség fő munkairánya ui. mindig a kifogástalan becsületesség vonala.

A helyesen gyakorolt bűnvallás a keresztény élet igaz, őszinte és alázatos *léleknyilvánulásaivá* virágzik ki, amely előttünk csak azért nem olyan nagyértékű, mert ritkán tapasztaljuk teljes szépségében. Nehéz ehhez minden áldozatot meghozni, amelyet igényel.

S végül a jól végzett elégtételek a keresztény élet szintén fontos tényében: a *vezeklésben* virágnak ki. Beláthatatlan virágos út ez a keresztény aszketizmus történetében, főleg az Isten tiszta szeretetéből vállalt elégtételi vezeklések sora.

2. A szentgyónás végzése

Föltétlen csak akkor kötelező a szentgyónás, ha halálos bűn terheli a lelket. Tehát a bocsánatos bűnök meggyónása nem föltétlen kötelező.

Ha ezeket is gyónja valaki, ezek alól is föloldozást kap. Hibák, tökéletlenségek nem anyaga a föloldozásnak.

Az első fontos kérdésre tehát: *mikor kell gyónnunk?* — könnyű a felelet: föltétlen kötelezettséggel mindenkor, amikor halálos bűn terheli a lelket. Az Egyház törvénye, hogy „legalább húsvét táján“ a szentáldozással kapcsolatban, azt jelenti, hogy már nemcsak a saját bűnöm miatt, hanem az Egyház ilyen törvénye miatt is kénytelen vagyok legalább egyszer egy évben lelkemet megtisztítani. Ez tehát a legutolsó mérték. Akinek valamelyes keresztény öntudata van, jól tudja, hogy istengyermeksége halálos állapotát, s ugyanakkor Istennel teljesen elrontott viszonyát és az örök kárhozát állandó veszélyét képtelenség fönn tartani szemernyi becsülettel is.

A keresztény élet során egyik alapvető szabály: halálos bűn elkövetése után a lehető legrövidebb időn belül meggyónni!

Jámborsági gyónások

Igy nevezhetjük összefoglalóan azokat a gyónásokat, amelyek halálos bűn állapotán kívül történnek, tehát föltétlen nem kötelezők.

Ezeknek története az Egyházban sok változást mutat — természetesen fölmenő irányban. Az őskeresztények fölfogásában a bűnökkel szemben előtérben állt a bűnbánó vezeklés, tehát ennek a szentségnek is inkább a bűnbánatot megpecsételő és megkoszorúzó jellege. A századok folyamán aztán inkább előtérbe lépett Krisztus bűnbocsátó kegyelmi hatása ebben a szentségben. A jámborsági gyónásokban természetesen sajátosan is ez áll előtérben. Vagyis a szentség szentségi hatása, amely — mint láttuk — egészen különösen is a további bűnökkel szemben való megerősítésre irányul. Az öntudatos jámborsági gyónások helyes és nagyértékű indítókoka tehát ennek a szentségnek a kegyelmeivel való mindig erősebb fölvértezés.

Hogy a jámborsági gyónások ezt a fontos hatást valóban elérjék, ügyelni kell a következőkre:

Lelkünket ismerő lelkivezetővel beszéljük meg, milyen időközönként célszerű nekünk a szentgyónáshoz járulni. Ha nincs, aki pontosan ismeri lelkivilágunkat, akkor is érdeklődjünk gyóntatónál, mit tanácsol. Lehet ui., hogy nem veszi szívesen, vagy nem is helyesli a gyakori gyónást, s akkor csak terheljük őt. — Nem kell makacsul ragaszkodnunk a jámborsági gyónás gyakoriságának igényéhez. Mi volna, ha mindenki komolyan véve keresztény életét, föltétlenül igényelné, hogy őt legalább hetenkint gyóntassák meg? Nincs erre papi lehetőség.

A jámborsági gyónások főhangsúlya tehát ne a számon, hanem a *minőségen* legyen. Igazi nagy gondunk legyen a minőségi gyónásra! Ehhez legfontosabb a szokásszerűség, a fölszínesség elkerülése. Végez-

zük igen komoly előkészülettel (ez nem föltétlenül hosszú előkészület). Komoly előkészület az, amely lelkiállapotunkhoz és az utolsó gyónásunk óta eltelt időhöz mértén gondos lelkiismeretvizsgálatot tartalmaz. A gondos előkészület nagy ténye ilyen gyónásoknál az őszinte bánat és a komoly erősfogadás. Hogy ez minél jobban sikerülhessen, célszerű, hogy múlt bűneinkből egyiket-másikat, főleg a bánatra alkalmasabbakat odakapcsoljuk a szentgyónáshoz. Így jobban sikerülhet a bánat és erősfogadás.

Igen jelentős a jámborsági gyónásokban öntudatos lelkiségünk helyes céliránya. Ezzel azt akarjuk mondani, hogy legyen világos előttünk lelkünk küzdelmi iránya bűneinkkel, hibáinkkal, szenvedélyeinkkel szemben. Erre legyünk mindig tekintettel az előkészületben is, a bánatban is, az erősfogadásban is, a bűnvallásban is. Kérjünk egy kis utasítást is küzdelmünk nagyobb sikeréhez.

Szintén jelentős mozzanat a jámborsági gyónásoknál a bűnbánatnak vezeklő szellemmel való kapcsolata, amely elsősorban a kapott elégtételek komoly elvégzésében, aztán esetleg más penitenciák gyónásnál való igénylésében, főleg pedig hétköznapi életünk keresztjeinek türelmes viselésében mutatkozzék meg.

Magatartásunk szentgyónás után

Minthogy a szentgyónásban nagy kegyelmekben részesül a lélek, ne feledjük el a hálaadást ezekért.

A kapott kegyelmi benyomásokat, utasításokat, önnevelésünkre irányuló meglátásainkat igyekezzünk gondosan szem előtt tartani a következő gyónásig. Előnyös napi imába is foglalni szentgyónásnál tett jóföltételünket.

Gyónásaink lefolyásáról, tartalmáról lehetőleg senki előtt se beszéljünk.

Ugyanannál a gyóntatónál való kitartás lehetséges az Anyaszentegyházban és előnyös is. Természetesen nem köteles senki erre. — Ítéld meg az illető lélek Isten színe előtt, vagyis minden ösztönösségtől mentes tiszta szándékkal, igazán lelke javára válik-e egy gyóntatónál való kitartás, — s ha igen, tartson ki! Minthogy pedig az ilyen tiszta szándék felmelegedett kapcsolatoknál nem egyszerű, azért jó, ha a gyónó naponkint imádkozik gyóntatójáért, ill. Isten Szíve szerint való gyóntatóért.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	5
A kiadó megjegyzése	6
9. Eszmény	7
10. A keresztények szerves egysége Jézus Krisztusban	10
11. Keresztény élet I.	13
12. Keresztény élet II.	16
13. A keresztény élet egysége	21
14. A keresztény élet teljessége	25
15. Keresztény élet és kultúra	29
16. A keresztény élet valósága	33
17. A keresztény aszkézis	37
18. A keresztény aszkézis története	41
19. A keresztény aszkézis lélektana	48
20. A keresztény aszkézis legfőbb külső gyakorlatai	58
21. A keresztény aszkézis legfőbb belső gyakorlatai	62
22. A kísértések	67
23. Lelkiismeretvizsgálat	73
24. A szentgyónás	78